

SLOVO O HIDŽRI

Konjic, 2007

SLOVO O HIDŽRI
Priredio: Esad Bajić

Izdavač:
KUU „SEJFULLAH“

Za izdavača:
Muamer Čukle

Tehničko uređenje:
MAVING-BB

Štampa:
Print-izdanje

Tiraž:
300 primjeraka

Uvod

Posljednjih godina, obilježenih našim pokušajem da oživimo svoje islamsko biće, sve više pažnje posvećuje se i pitanju hidžretskog kalendara, hidžretske godine a samim tim pred svakog od nas postavlja i pitanje, koliko znamo o hidžri? O hidžri kao pojmu i Hidžri kao historijskom događaju.

Godine 638. halifa Omer ibni Hattab je odredio hidžru kao početak računanja muslimanske ere. Od tada je hidžretski kalendar sređen i jedinstven. Podsjetimo da sve ere na svijetu počinju nekim događajima za koje se općenito smatra da su važni i da nakon njih ništa nije isto, to jest sve je drukčije. Ukupna situacija i položaj muslimana (ekonomski, društveni, pa i politički) Hidžrom se mijenjaju. Ništa više nije bilo isto. Promijenimo li aspekt promatranja, vidjet ćemo da ni u svijetu nije više ništa bilo isto. Tok povijesti čovječanstva je dobio novi svoj pravac, a samo, pak, čovječanstvu još jednu svoju novo odrednicu i utemeljenje novoga pogleda na život. Hidžra je ta djelnica koja svu dotadanju povijest čovječanstva razdvaja od one koja je potom uslijedila. No, što je hidžra?

Sama riječ u arapskom jeziku je etimološki vezana za glagol "hadžere", koji u prijevodu na bosanski jezik znači izaći. Pod ovim pojmom se podrazumijeva izlazak prve male zajednice muslimana iz Mekke, sredine u kojoj im je fizička egzistencija bila ugrožena, u Medinu, tadašnji Jesrib, grad u kome je ideja islama našla plodno tle i gdje je već živjela velika skupina onih koji su se deklarirali kao muslimani. Izlazak (seoba) je trajao tri mjeseca, a posljednji su Mekku napustili Poslanik Muhammed a.s. i njegov ashab hazreti Ebu Bekr, a odmah za njima i hazreti Alija, jedan od najjačih Poslanikovih uzdanika.

Dolaskom u Medinu samo je dio hidžre završen. To je izlazak sa namjerom povratka. Stoga je i hidžra puno dugotrajniji proces, jer će pobjedonosni povratak u Meku uslijediti puno kasnije. Za njega će trebati puno vremena i priprema, kao i dozrijevanja muslimanske zajednice.

Prijelaz u Medinu je višestruko značajan. Islam u ovome gradu dobiva svoju šansu. U Medini je on oživotvoren, provodi se u praksi i izgrađuje se sistem življenja utemeljen na njegovim principima. Muslimani dobivaju svoju slobodu i mogućnost slobodnoga razvoja. Islam želi ući u njihove živote i urediti ga na najhumanijim osnovama, što se dešava upravo nakon hidžre.

Na političkome planu islam provodi renesansu. Znano je da period objavljivanja Kur'ana u Medini sadrži puno više pravnih naputaka, nego što je to bio slučaj sa mekanskim periodom. Razjedinjena i, u znatnoj mjeri, posvađana arapska plemena islam okuplja oko jedne ideje i ujedinjuje ih. Nakon Hidžre piše se i prvi ustav islamske države, poznata Medinska povelja, u kojoj se, prvi puta u povijesti čovječanstva, daju prava nacionalnim i vjerskim manjinama. Nakon Hidžre se rodilo jezgro buduće velike islamske države koja će se kasnije prostirati na tri kontinenta i koja će snagom, moći i sjajem nadmašiti sva carstva koja su ikada postojala.

Zbog navedenoga, Hidžra predstavlja jedan od najznačajnijih datuma u povijesti islama, ali i u ukupnoj povijesti čovječanstva. Bosanski su muslimani pokušavali se ozrcaliti u njoj; pokušavali u njoj naći pouke za se, sličnosti iz svoje sudbine sa sudbinom tih prvih hrabrih sljedbenika islama... U ovoj knjizi kada riječ «hidžra» pišemo velikim početnim slovom mislimo na samo preseljenje Muhammeda a.s., iz Mekke u Medinu dok kada govorimo o hidžri kao pojmu, praksi, ustanovi na određeni način, onda koristimo malo početno slovo.

Hidžra u kur'anu

Riječ «hidžretun» u arapskom jeziku znači «seobu». Čut ćemo da neko kaže «hidžretun-nebijji» i to označava seobu Muhammeda a.s., iz Mekke u Medinu 622.g. po Isa a.s.,

Također u islamskoj literaturi često susrećemo izraz «hidžretani» što označava dva iseljenja muslimana iz Mekke u početku islama. Prvo u Abesiniju a drugo u Medinu.

Od ove riječi izvedena je i riječ «muhadžirun» u značenju iseljenik, emigrant i sl.

Sama riječ «hidžra» i izvedenice od ove riječi spomenute su u Kur'anu na preko trideset mjesta. Pet puta u poglavlju En-Nisa¹ i u poglavlju El-Enfal². Tri puta je ova riječ spomenuta u poglavlju Et-Tevbe³, a po dva puta u poglavljima En-Nahl⁴, El-Ahzab⁵, El-Hašr⁶ i El-Muzemmil⁷. Po jedanput je spomenuta u poglavljima El-Bekare⁸, Ali Imran⁹, Merjem¹⁰, El-Hadžždž¹¹, El-Muminun¹², En-Nur¹³,

¹ ajeti: 34, 89, 100

² ajeti: 72, 74, 75

³ ajeti: 20, 100, 117

⁴ ajeti: 41, 100

⁵ ajeti: 6, 50

⁶ ajeti: 8,9

⁷ ajet:10

⁸ ajet:218

⁹ ajet:195

¹⁰ ajet:46

¹¹ ajet:58

¹² ajet:67

¹³ ajet:22

El-Furkan¹⁴, El-Ankebut¹⁵, El-Mumtehine¹⁶ i El-Muddessir¹⁷.

Kur'an kada govori o hidžri ne svodi govor samo na prelomni događaj iz historije islama kada je Muhammed a.s., sa muslimanima napustio Mekku i prešao u Medinu, nego Kur'an prelazi na samo jezičko značenje riječi «hidžra» između kojeg i «hidžretun-nebijji» postoji čvrsta veza i zajednički smisao.

¹⁴ ajet:30

¹⁵ ajet:26

¹⁶ ajet:10

¹⁷ ajet:5

Uzroci hidžre

Uzroci hidžre, prije svega, leže u stavu idolopoklonika prema islamu i muslimanima. U poglavlju Ali Imran Kur'an o tim uzrocima kaže sljedeće: «Onima koji se iseše i koji budu iz zavičaja svoga prognani i koji budu na putu Mome mučeni...»¹⁸.

Neki komentatori Kur'ana tvrde da su muslimani svojevoljno napustili Mekku. Međutim pasivna forma glagola «ahredže» u ovom, kao i u drugim ajetima, ukazuje da su muslimani bili primorani da napuste Mekku. U pasivnoj formi ovaj glagol je upotrijebljen i u osmom ajetu poglavlja El-Hašr da ukaže na isto značenje: «I siromašnim muhadžirima koji su iz rodnog kraja svoga protjerani».

A u poglavlju En-Nahl u četrdeset prvom ajetu stoji: «One koji se iseše, Allaha radi, nakon što su bili proganjani».

Muhadžiri su, dakle, bili proganjani prije hidžre. Idolopoklonici su nad njima činili razna nasilja. Kur'anski ajet ne govori o tim nasiljima pa je on zbog toga izražajni u značenju i sveobuhvatniji u dokazu. Sljedeći ajet ovog poglavlja: «Gospodar tvoj će onima koji su se iselili, nakon što su zlostavljani bili...»¹⁹ govori o zlostavljanju muhadžira prije njihovog iseljenja iz Mekke. Mnogi komentatori Kur'ana razilaze se u shvatanju značenja riječi «fitnetun». Međutim, mi se u ova razilaženja ovdje nećemo upuštati. Ovom prilikom želimo samo da ukažemo da se ovaj ajet odnosi na Ammar ibni Jasira. Naime, prenosi se da su idolopoklonici, mučeći ga na razne načine (između ostalog stavljan je na užarene i usijani pijesak) tražili da vrijeđa Muhameda a.s., a hvali bogove predislamskih Arapa. Jednom je tim traženjima, poslije dužeg i iscrpljujućeg

¹⁸ Ali Imran: 195

¹⁹ En-Nahl: 110

mučenja, udovoljio nakon čega su ga idolopoklonici pustili. Plačući otišao je Alejhiselamu i saopštio mu sve šta se je dogodilo, a on ga je tada upitao:

-A šta je sa tvojim srcem?

-Moje srce je čvrsto u vjeri, odgovorio je Ammar, a Muhamed a.s., je potom rekao:

-O Ammaru, Ako se vrate, vrati se i ti.

Ovim povodom, kako se prenosi u dostupnoj nam literaturi, objavljen je kur'anski ajet u kome Allah dž.š. kaže: "Osim ako bude na to primoran, a srce mu ostane čvrsto u vjeri".

Muhadžiri i ensarije

Oni koji više vremena provode učeći časni Kur'an primijetili su da se u Kur'anu o muhadžirima²⁰ govori mnogo više nego o ensarijama. Neki kur'anski ajeti su u cijelosti posvećeni njima. No ne možemo na osnovu ovoga pomisliti kako su muhadžiri ispred ensarija jer Kur'an i jedne i druge naziva iskrenim i pravim vjernicima s kojima je Allah zadovoljan i kojima pripada oprost Božiji i nagrada velika.

Na temelju Allahovog dž.š., odobrenja i pod Njegovom moćnom zaštitom muslimani su doselili iz Mekke u Medinu, jer su im u novoj sredini bili daleko povoljniji uvjeti za život, a isto tako i za mnogo brže širenje Allahove dž.š., vjere - islama. Na više se mjesta u Kur'anu govori o tome da je »Allahova zemlja prostrana«²¹.

Prostranstvo zemlje nije koristio samo Muhammed a.s., i njegove pristalice, činili su to i vjerovjesnici prije njega.

Prema Kur'anu Ibrahim a.s., je rekao: «Inni muhadžirun ila rabbi. Innehu huvel-azizul- hakim» tj.:«Ja sam muhadžir svome Gospodaru. Zaista je On moćan i mudar²².»

Prema Bibliji, Ibrahim a.s., je iz Ura kaldejskoga sa svojim ocem Azerom, bratićem Lutom i suprugom Sarom doselio u daleki Haran (u današnjoj Turskoj). Iz Harana je sa svima njima odselio u Kanaan, pa u Nedžeb i Egipat, da bi se kasnije opet vratio u Nedžeb.

Iz Kur-ana znamo da je Ibrahim a.s., sa sinom Ismailom udario temelje (Ka'bi) u Mekki.

²⁰ Riječ »muhadžir« nije nepoznata našem svijetu, pogotovu starijim osobama. Riječnički »muhadžir« je osoba koja se iseljava, doseljenik, iseljenik (uopće) i (posebno) iseljenik iz Mekke u Medinu u vrijeme jednog od najznamenitijih događaja u povijesti islama, u vrijeme Hidžre, godine 622. iza Isa-a a.s.

²¹ En-Nisa:97,29:56 i 39:10

²² Al-'Ankabut:26

I nije od prijašnjih vjerovjesnika samo Ibrahim a.s., bio muhadžir. Bili su to pored njegovih sinova Ismaila i Ishaka, i unuk mu Ja'kub, praunuk Jusuf, bratić Lut, pa zatim Musa i Harun i drugi. I pretposljednji vjerovjesnik, Isa a.s., ne živi stalno u jednom mjestu: kao dijete boravio je u Egiptu, a kao vjerovjesnik djelovao je i u Galileji (sjeverna Palestina) i u Judeji (južna Palestina), u kojoj je i grad Jeruzalem (Kudusi - Šerif).

Među ajetima što se odnose na muhadžire najviše je onih što govore o Allahovoj dž.š. nagradi: «I pokrit će se njihova loša djela i bit će uvedeni u Džennet: iseljenici, protjerani iz svojih domova i uznemirivani na Allahovom putu, borci i poginuli. To će biti nagrada od Allaha. A kod Allaha je najbolja nagrada»²³.

«Tko se iseli na Allahovom putu, naći će na Zemlji mnoga mjesta i obilje. Tko napusti svoj dom, seleći se radi Allaha i Njegova poslanika, pa ga zateče smrt, Allah će ga obavezno nagraditi. Allah oprašta i milostiv je»²⁴.

«Pravovjernici, iseljenici i borci na Allahovom putu i oni što su im dali utočište-oni su uistinu pravi vjernici. Njima pripada opraštanje grijeha i plemenita opskrba.»²⁵

«Pravovjernici koji su iselili i borili se na Allahovom putu imecima i životima najveći su po položaju kod Allaha. Oni su pobjednici. Njih će obradovati njihov Gospodar Svojom milošću, zadovoljstvom i džennetima, u kojima je za njih stalna blagodat. U njima će oni vječno boraviti. Zaista je kod Allaha velika nagrada.»²⁶

«Allah je zadovoljan prethodnicima, prvim muhadžirima i ensarijama i sa onima što su ih slijedili u dobračinstvu, a i oni su zadovoljni s Njim. Allah im je

²³ Ali Imran:195

²⁴ En-Nisa:100

²⁵ Al-Anfal:74

²⁶ At-Tevba:20-23

pripremio džennete ispod kojih teku rijeke i u kojima će vječno boraviti. To je veliki uspjeh“.²⁷

“One što se isele radi Allaha, nakon što su bili progonjeni, Mi ćemo na ovome svijetu na lijepo mjesta smjestiti, a nagrada na onome svijetu bit će, još veća, kada bi oni samo znali! Oni su bili strpljivi i oslanjali se na svoga Gospodara.“²⁸

“Iseljenike na Allahovom putu koji poginu ili umru Allah će opskrbiti lijepom opskrbom. A Allah je Najbolji Opskrbljivač. Sigurno će ih uvesti u mjesto s kojim će biti zadovoljni (Džennet). Zaista je Allah Sveznajući i Blagi.“²⁹

Da bi neko bio pravi vjernik, mora to dokazivati djelima. Same riječi, izjave, nisu dovoljne. I muhadžiri i ensarije bili su pripravnici sve žrtvovati, pa i svoje živote, za opstanak zajedničke vjere - islama. Muhadžiri su napustili i kuće, i imanja, pa katkada i svoje najbliže i doselili u novu sredinu, u Medinu, koja im je postala ne maćeha, nego majka.

Medinski muslimani su se sjajno ponijeli prema svojoj braći iz Mekke, prema muhadžirima. Sve svoje čime su raspolagali bratski su s njima podijelili: i kuće, i imanja i svu drugu imovinu. Kako su Mekkelije od davnina bili poznati kao trgovci i nisu se bavili poljoprivredom, to je prijedlog o podjeli imanja uljudno odbijen. Ensarije su nakon toga predložile da se prihodi za zemljišta dijele po pola, pa je ovaj prijedlog prihvaćen. Da bi veze među muhadžirima i ensarijama što bolje učvrstio Muhammed a.s., je proveo među njima bratimljenje. Ukupno je pobratimljeno 186 mekkanskih obitelji sa isto toliko medinskih. Do bitke na Bedru (po nekima do oslobođenja Mekke) muhadžiri su čak

²⁷ At-Tevba:100

²⁸ An-Nahl:41-42

²⁹ El-Hadždž:58-59

i nasljeđivali ensarije, kao da se radilo o rođenoj braći. Nakon Bedra, kada više nije bilo siromašnih muhadžira, ukinuto je nasljeđivanje na temelju pobratimstva, a ostalo je nasljeđivanje prema krvnom srodstvu.

Povjesničar Sibli Nu'mani u svome djelu «Život Božijeg poslanika Muhammeda a.s.», u poglavlju o Hidžretu, veli na jednom mjestu: »Povijest je nemoćna da pokaže još jedan primjer visokih osjećaja požrtvovanog bratstva koje su ensarije pokazali prema muhadžirima. Kada je osvojen Bahrejn, Resulullah je pozvao ensarije i rekao im da želi tamošnje zemlje među njima podijeliti. Ensarije su, međutim, u jedan glas povikali: «Neka se najprije podijeli našoj braći muhadžirima, pa ćemo mi poslije toga uzeti svoj dio».

Ensarije su čak odbile da primaju dio ratnog plijena. Iako su s muhadžirima sve podijelili, pa na taj način osiromašili, nisu oni za sebe tražili ništa. Muhammedu a.s., su rekli da svaku pomoć, kojom bude raspolagao, u cijelosti podijeli među muhadžirima.

Enes, poznati ashab, prenosi o ensarijama i ovakav događaj: «Jednom siromašnom ensariji poslao netko ovčiju glavušu. Smatrajući svoga susjeda siromašnjim od sebe, odmah je ensarija njemu poslao tu glavušu, ovaj trećem, treći četvrtom, četvrti petom, peti šestom, a šesti sedmom. Sedmi, ne znajući porijeklo glavuše, pošalje je siromašnom ensariji, koji je prvi bio i dobio glavušu». Na takav način nije sevak stekao samo jedan dobrotvor, već sedmorica njih, i to samo s jednom glavušom.³⁰

³⁰ Nakon čuvene bitke na Jermuku protiv vizantijske vojske (634. g. iza Isa-a a.s.) Huzejfe El-Adevi je krenuo da potraži ranjenog amidžića. Ponio mu je malo vode da ga napoji, ako ga bude zatekao živa. Nakon što ga je pronašao amidžić mu je dao znak da bi pio vode i dok mu je Huzejfe prinosio sud s vodom, zaječa ranjenik u blizini i zatraži vode. Amidžić dade znak Huzejfi da odnese vodu ranjeniku koji ju je

O tome da će Allah oprostiti muhadžirima i biti prema njima milostiv govori se na još jednom mjestu u Kur'anu:

«Gospodar tvoj će zatim zaista onima što se isele, nakon što su zlostavljani bili, pa se onda budu borili i sve strpljivo podnosili -Gospodar tvoj će im zaista poslije toga oprostiti i milostiv biti.»³¹

Za nas danas nije normalno ako čovjek više voli sebi nego drugome. Međutim ensarije su, a Kur'an to jasno ističe, više voljele svojoj braći muhadžirima nego samim sebi. To je vrhunac altruizma, vrhunac ljubavi prema čovjeku... .

Već je istaknuto da je na temelju bratimljenja bilo uvedeno i nasljeđivanje. To je potrajalo do pobjede na Bedru, a onda je ukinuto. O tome govore ajeti:

"A oni što su postali pravovjernici kasnije, pa se iselili i borili uz vas - oni su vaši. Prema Allahovoj odredbi oni što su u rodbinskoj vezi bliži su jedni drugima. Zaista Allah sve zna...³² Vjerovjesnik je preči vjernicima od njih samih, a njegove su supruge majke njihove. A i u rodbinskoj vezi su preči jedni drugima prema Allahovoj odredbi od vjernika i muhadžira, osim da vi učinite svojim štićenicima dobro djelo (oporukom). To je u Knjizi zapisano. "³³

Iako je ovim ajetima ukinuto nasljeđivanje na temelju pobratimstva, nije ukinuta i mogućnost međunarodnog potpomaganja, pa i za slučaj smrti ostavivši nenasljedniku dio imetka oporukom. Odnos muhadžira i ensarija prema

tada zatražio. Taj je ranjenik bio Hašim ibnu As. Dok mu je Huzejfe prinosio vodu, zapomago je treći ranjenik. Hašim je dao znak da se odnese voda tom trećem ranjeniku. Huzejfe mu je prišao, ali je on već bio izdahnuo. Kada se vratio Hašimu, utvrdio je da ni on nije više živ. Onda je ponovo došao do svoga amidžića, ali i on je bio mrtav.

³¹ An-Nahl:110

³² Al-Anfal:75

³³ Al-Ahzab: 6

muslimanima što su ostali u Mekki koji se nisu iselili reguliran je ajetom:

*"Zaista pravovjernici koji su se iselili (iz Mekke) i borili se svojim imecima i životima na Allahovom putu i oni što su dali utočište i pomogli im (ensarije), prijatelji su i zaštitnici jedni drugim. A onim pravovjericima koji se nisu iselili vi ne možete pružiti zaštitu, sve dok se ne ise. Ako od vas zatraže da im pomognete u vjeri, vi ste im dužni pomoći, osim protiv naroda između kojeg postoji ugovor. Allah vidi šta vi radite."*³⁴

Svi ajeti u kojima se govori o muhadžirima podjednako se odnose i na muškarce i na žene. Međutim, u dva se slučaja posebno spominju samo žene -muhadžirke.

U prvom od ta dva ajeta među dozvoljenim ženama Muhammedu a.s., spominju se i one koje su sa njim iselile.

Drugi ajet u kome se spominju muhadžirke u prijevodu glasi: *»O vjernici, kada vam dođu vjernice kao muhadžirke provjerite ih, a Allah najbolje zna (kakvo je) njihovo vjerovanje. Ako ih znate kao vjernice, ne vraćajte ih nevjericima; one nisu dozvoljene njima, a ni oni nisu dozvoljeni njima. Podajete im što su potrošili (na ime bračnih darova). Nema vam smetnje da ih vjenčate nakon što im date mehr. Ne držite u braku žene nevjernice. Tražite ono što ste dali, a neka i oni (njihovi muževi) traže što su dali. To je Allahova presuda. On sudi među vama. A Allah sve zna i mudar je.»*³⁵

Bilo je muslimanki kojima je njihova rodbina ili muževi, što nisu bili prešli na islam, priječila da ise u vrijeme kada su selili ostali muslimani. Kasnije, kako se kojoj pružala prilika, doseljavale su u Medinu. Spomenuti ajet regulira njihov status.

³⁴ Al-Anfal:72

³⁵ Al-Mumtahina:10

U poznatom hadisu o namjerama (nijjetu) Muhammed a.s., je rekao da se djela prosuđuju prema namjerama, pa je potom dodao: «Ko je učinio hidžru Allahu i Njegovu poslaniku, hidžra mu je u ime Allaha i Njegova poslanika, a ko je učinio hidžru radi ovosvjetskih poslova ili radi ženidbe, njegova je hidžra radi onoga zašto ju je učinio:»

U »Rijadus-salihinu" pod rednim brojem 3. nalazi se hadis što ga prenosi hzr. Aiša koja kaže da je Muhammed a.s., rekao: «La hidžrete ba'del fathi ve lakin džihadun ve nijjetun, ve izestunfirtum, fenfi-rua!" tj.: «Nema hiždreta iza Fetha –(oslobođenja Mekke 630. g.) ali ima džihad i nijjet, pa kada budete pozvani u borbu, odazovite se!»

Neki su ovo razumjeli kao da nema više nikako mogućnosti hidžre za muslimane no većina smatra da je ovim rečeno kako više nema Hidžre iz Mekke. Hidžra Muhammedova a. s. i njegovih drugova godine 622. iza Isa-a a.s., je jedna i neponovljiva, ali bilo je i drugih hidžri i u vrijeme Muhammedovo a.s., kao i prije, pa i poslije njega i bit će ih dok je svijeta i vijeka. Podsjetimo se na dvije seobe u Abesiniju, kao i na odlazak Muhammedov a.s., u Taif, gdje je naišao na sasvim suprotan odziv od onog kakvom se nadao.

U trideset i nekoliko ajeta govori se u Kur'anu o muhadžirima. Govore o tome i neki hadisi.

Najviše je riječi u spomenutim ajetima posvećeno muhadžirima iz Mekke u Medinu 622. godine iza Isa-a a.s.

Stradanje prvih muslimana i prva hidžra

Nakon što smo se na početku osvrnuli na jezičko značenje hidžre te na nosioce Hidžre kao događaja koji se zbio 622.g po Isa a.s., sad ćemo se podsjetiti na događaje koji su doveli do iseljavanja muslimana iz Mekke, kako do onih prvih iseljavanja u Abesiniju tako i do iseljavanja u Medinu.

Kada je deseta godina Poslanikove misije prolazila. on izgubi dvije drage ličnosti, dva važna oslonca. Rana od Ebu Talibovog gubitka nije se još bila zaliječila kada je smrću njegove drage žene, hazreti Hatidže, Poslanik a.s. zadobio i drugu. Ebu Talib je bio njegov zaštitnik i čuvar, dok je Hatidža, sa njenim velikim bogatstvom, bila njegov glavni pomagač.

Tako, početkom jedanaeste godine poslaničke misije Poslanik a.s. se nađe u jednoj neprijateljskoj okolini. Njegov život biješe u neprestanoj opasnosti, pa prilika da poziva u islam gotovo da mu se nije ni pružala. Ibn Hišam piše da, samo nekoliko dana poslije Ebu Talibove smrti, jedan Kurejš se okuražio da baci šaku prašine Poslaniku a.s. u lice. Kada je došao kući, hazreti Fatima je briznula u plač kada je vidjela prljavštinu na ocu. Brzo je donijela vode i pomogla mu da se opere. Da bi je utješio Poslanik a.s. joj je rekao: “Nemoj plakati! Allah je zaštitnik tvog oca. ... Dok je Ebu Talib bio živ Kurejši se nisu usuđivali učiniti mi ništa loše.”

Ebu Džehl je koristio svaku priliku da zlostavlja i ponižava Muhammeda a.s., hazreti Hamza je bio jedan od njegovih rođaka i vjernih sljedbenika koji ga je branio od tog napasnika. Tako, pred skupinom Mekkelija, nakon što je čuo od drugih da mu je Ebu Džehl zlostavljao rođaka, hazreti Hamza ga je izudarao svojim lovačkim lukom. “Zašto si ga vrijeđao? I ja sam prihvatio njegovu vjeru, pa ako imaš nešto protiv pokaži to odmah sada,” reče hazreti Hamza.

Jednom Ebu Džahl javno obeća da će staviti kamen na Poslanikovu glavu kada bude klanjao. Međutim, kada je podigao kamen iznad Muhammedove a.s., glave, pred očima mu se prikaza scena koja ga primora da ustukne. Prisutni, koji su se iskupili da vide hoće li Ebu Džehl ispuniti obećanje, primijetili su strah na njegovom licu.

Najveće patnje su dolazile od Ebu Leheba i njegove žene, Umme Džemile, Muhammedovih a.s., prvih komšija. Svaki dan su mu pred vrata bacali smeće, a stazu kojom bi prolazio zasipali su trnjem. Jednog dana su mu na glavu bacili ovčiji izmet.

Žrtve Kurejša su bili oni najnezaštićeniji, robovi i članovi porodica s malim brojem članova. Tako Umejja b. Kalaf svoju mržnju nije mogao ispoljiti na Muhammedu a.s., bojeći se njegovih rođaka, pa je njegov crni rob, Bilal, bio meta njegovih okrutnih napada. Golih leđa bi ga vezivao na vrelu pustinjsku zemlju, a na grudi bi mu navaljivao težak kamen, tražeći od njega da napusti islam. Međutim, Bilal i pored takvih muka nije popuštao.

Ammar, njegov otac Jasir i majka Sumejja prihvatise islam. Kada za to saznadoše neprijatelji, istjeraše ih iz kuće i mučiše ih u vreloj pustinji. Rezaše ih sabljama, pržiše vatrom i udaraše bičem od tanke kože. Jasir ne izdrža dugo i ispusti dušu pred ženom i sinom. Sumejja pride Ebu Džehlu i reče mu da njena vjera nije postala manja. On uze koplje i njime je nemilosrdno ubi. Kada i bez majke ostade, da bi sačuvao goli život, Ammar reče mušricima ono što su željeli čuti. Potpuno shrvan onim što mu se desilo uputi se Muhammedu a.s., i prizna mu da se odrekao islama da bi sačuvao život. Tad se desi dijalog koji smo već prije naveli:

“Da li se u tvom srcu išta promijenilo?” upita ga Poslanik. “Boga mi, srce mi je ispunjeno vjerom”, odgovori Ammar. “Ako je tako onda se ne boj da je sakriješ i spasiš se

proganjanja”, savjetova ga Muhammed a.s.. O tome ovaj ajet bi objavljen:

“Allahova kazna čeka onoga koji zaniječe Allaha, nakon što je u Njega vjerovao, - osim ako bude na to primoran a srce mu ostane čvrsto u vjeri.”³⁶

Jedno od rješenja za njihovu, iz dana u dan goru situaciju, bila je selidba u neko mjesto gdje neće biti proganjani zbog svoje vjere. Allah dž.š kaže u Svojoj knjizi:

“O robovi Moji koji vjerujete, Moja je zemlja prostrana, zato se samo Meni klanjajte!”³⁷

Ovaj ajet govori o dužnosti vjernika da izaberu za sebe mjesto boravka u kojem će biti u stanju pridržavati se Allahovih propisa.

Poslanik Muhammed a.s., je tačno znao kroz kakve nevolje prolaze njegovi sljedbenici. Njega su štitili rođaci, ali ta zaštita nije mogla obuhvatiti i sve njih. Jednog dana Poslanik a.s., im je rekao: “Ako odete u Etiopiju živjet ćete bolje. Tamo vlada snažan i pravedan čovjek, pa u njoj niko nije tlačen. Tu možete biti sve dok Allah ne odluči drugačije.”

Poslanikove riječi imadoše snažnog efekta, pa neki još iste noći pokupiše stvari i uputiše se ka moru na zapadnoj strani Arabijskog poluostrva. Broj onih koji otputovaše bijaše deset, od kojih četvero bijahu žene. Kurejši saznadoše za njihovu nakanu, pa se dadoše u potjeru sa namjerom da ih vrata. Ali kada dođoše na obalu saznadoše da je brod za Etiopiju veće otplovio. Izbjegli muslimani za sobom ostaviše domove, porodice i sav imetak. Briga o tim stvarima bijaše im manja od želje da sačuvaju svoju vjeru. Uskoro se i druga grupa muslimana uputi za prvom. Vođa ove bio je Džafer b.

³⁶ An-Nahl:106

³⁷ Al-'Ankabut:56

Ebi Talib. Tako se broj izbjeglih muslimana koji pronadoše utočište u dalekoj Etiopiji pope se na osamdeset i tri.

Kurejši za njima poslaše dva izaslanika sa poklonima za kralja i njegove ministre. Njihov zadatak je bio da vrate izbjeglice nazad u Mekku.

Izaslanici opisaše izbjeglice kao neuračunljive osobe, koje su napustile vjeru predaka i slijede novotarije. Sada nastoje zloupotrijebiti kraljevu dobrotu i slobodu u njegovoj zemlji. Kralj pozva Džafera b. Ebi Taliba da ga lično ispita. “Zašto ste se odrekli vjere praotaca i prihvatili neku novu, koja se razlikuje i od naše, a i od vjere vašeg naroda?” – upita kralj.

Džafer mu je ovako odgovorio: “Mi smo bili u velikom neznanju i obožavali kipove. Nismo se ustručavali jesti lešine, niti činiti svaku gadnu radnju. Komšije nismo poštovali. Naši jaki su tlačili naše slabe. Ljudi u rodbinskoj vezi su bili u zavadi, čak i ratovali jedni protiv drugih.

“Tako je bilo sve dok se jedan čovjek među nama, poznatog poštenja i iskrenosti, ne podiže, zadužen od Boga, da nas pozove da služimo samo jednom Bogu i da napustimo obožavanje raznih idola. On nam nalaže da vratimo povjerene stvari, da budemo čisti i uredni, da se odnosimo lijepo sa rodbinom i komšijama, da se između sebe ne napadamo i ne ubijamo bez valjanog razloga, da ne činimo blud, da lažno ne svjedočimo, ne otimamo imovinu siročadi i lažno ne optužujemo žene za prevaru. “Kaže nam da klanjamo, postimo i dajemo zekat iz našeg imetka. Povjerovali smo mu i počeli smo služiti i zahvaljivati samo jednom Bogu. Tako smatramo dozvoljenim sve ono što je On dozvolio i zabranjenim sve ono što je On zabranio. Zbog svega toga Kurejši su se okrenuli protiv nas.

Stavljaju nas na muke i ubijaju naše slabe. Time nas žele vratiti obožavanju kamenih idola i svojim običajima koje naša vjera smatra ponižavajućim. Pružali smo otpor sve

dok smo imali snage. Kada više nismo mogli, da bismo sačuvali vjeru, napustili smo rodni grad, naše najmilije i svu imovinu i uputili se u ovu zemlju, jer smo čuli o pravednosti njenog vladara.”

Kada je čuo ovo, kralj zatraži od muslimana da mu pročitaju nešto iz Kur’ana. Džafer je odabrao ajete koje govore o Merjemi, majci Isaovoj. Kada ih čuše prisutnima se oči ispuniše suzama. Kralj reče: “Ono što je naš poslanik Isa donio i ono sa čime je vaš Poslanik došao potiče iz istog izvora. Vratite se mirni svojim kućama, jer ja vas nikad neću predati ovima.”

Grad Jesrib i njegovi stanovnici

Grad Jesrib (današnja Medina) su naseljavala dva Arapska plemena, Avs i Hazredž. Pored njih tu su bila i jevrejska plemena: Kurejza, Nuzejr i Kajnka. Svaki put kada bi ovi Arapi dolazili u Mekku radi hodočašća, Poslanik bi ih obilazio i nudio im da prihvate islam. Ovi kontakti su bili uvod u Poslanikovu kasniju selidbu (*hidžret*). Mada je većina ovih pokušaja bila bez uspjeha, Arapi bi nosili vijest o novom poslaniku u rodne krajeve i tako izazivali znatizelju kod mnogih sunarodnjaka.

Kada bi saznao da je u grad došao neki uglednik, Poslanik a.s. bi ga odmah posjetio i predstavio mu islam. Tako je jednom čuo da je Suvejd b. Samit, uglednik plemena Avs, stigao u Mekku. Poslanik a.s. mu je otišao i objasnio mu učenja islama. Suvejd je odmah prihvatio islam kada je čuo nekoliko kur'anskih ajeta. Na žalost, ne dugo zatim, Suvejda će ubiti pripadnici suparničkog plemena, Hezredža, u jednoj od bitaka.

U drugoj prilici Anas b. Rafi dođe u Mekku sa grupom suplemenika. Među njima je bio i Ajas b. Maaz. Namjera im je bila da traže vojnu pomoć od Kurejša protiv plemena

Hazredža. Poslanik a.s. se također bio pridružio tom sastanku. Tu mu se ukaza prilika da prisutnim govori o islamu, o onome čemu islam uči, šta im nudi i koristi koje pruža. Ajas, koji je bio odvažan čovjek, ustade i reče: “Ova vjera je bolja od pomoći Kurejša po koju smo došli.” Međutim, njegov nastup naljuti Anasa, koji zgrabi pjeska i baci mu ga u lice. “Ko je tebe šta pitao!?! Poslani smo da tražimo pomoć a ne da mijenjamo vjeru!”, ljutito mu reče.

Nedugo poslije ovog događaja Ajas će izgubiti život u velikoj bici između Avsa i Hazredža, zvanog Buas. U njoj Avsi izadoše kao pobjednici i zapališe palme hurmi suparničkog plemena. Poslije ove bitke plemena su nastavila sa napadima osвете, tako da nije bilo mira ni za koga.

Abdullah b. Ubej, jedan od uglednika plemena Hazredž, nije uzimao učešća u bitkama, pa ga zbog toga cijeniše oba plemena. Iscrpljeni ratom, bijahu ga spremni učiniti njihovim vladarem. Nabaviše mu čak i krunu da nosi u specijalnim prilikama. Ovaj se plan ne ostvari jer jedna grupa iz plemena Hazredža bi naklonjena islamu.

U toj istoj jedanaestoj godini od početka misije, Poslaniku a.s. dođe šest Hazredža. Od Jevreja načuše o skorom dolasku novog Poslanika, pa kada saslušашe Poslanikov govor i nekoliko proučenih ajeta, zaključiše da su upravo sjedili sa obećanim Poslanikom. Odmah prihvatiše islam. Na kraju sastanka mu rekoše: “Vatra rata neprestano gori između nas. Nadamo se da će je Moćni Allah ugasiti vjerom islamom. Mi se vraćamo u Jesrib da pozivamo njoj sve naše sunarodnike. Ako je prihvate, u našim očima niko neće biti poštovaniji od tebe.” I zaista, ovih šest osoba daše sve od sebe u propagiranju islama u Jesribu. Bijahu uspješni u tome u tolikoj mjeri da uskoro nije bilo ni jedne kuće u kojoj se nije pominjalo Poslanikovo ime.

Prvi ugovor na Akabi

Rezultat rada ovih šest osoba vidio se odmah sljedeće godine. Iz Jesriba Poslaniku a.s. dođe dvanaest osoba i na mjestu Akabi s njim zaključiše prvi ugovor. Poslije primanja islama svi se zavjetovaše da: neće pridruživati nikoga Allahu, neće krasti niti činiti preljubu; neće ubijati njihovu djecu; neće klevetati jedni druge i na kraju, da će činiti dobra djela koliko budu u stanju. Poslanik a.s. im obeća da će ući u Džennet ako budu ispunili ono što su se zavjetovali. Poslije toga se ovih dvanaest osoba, ispunjeni vjerom i puni entuzijazma, vratiše u Jesrib da rade na propagiranju islama. Odatle mu pišaše da im pošalje jednog njegovog čovjeka da ih naučava Kur'anu. Poslanik im je poslao Musaba b. Umejra, pod čijim su se sposobnim vođstvom organizovali i za njim klanjali u dnevnim namazima.

Drugi ugovor na Akabi

Muslimani Jesriba sa nestrpljenjem očekivaše sljedeću sezonu hodočašća. Žarko su željeli da sretnu Poslanika i izraze njihovu vjeru u njega. Kada je došlo vrijeme oko pet stotina osoba iz Jesriba uputi se u pravcu Mekke. Među njima sedamdeset i dvoje su bili muslimani, a od njih, dvije bijahu žene. Ostali su bili ili naklonjeni islamu ili neutralni. Muslimani sretoše Poslanika a.s. i izraziše želju da mu daju prisegu (*bej'at*). Poslanik im zakaza sastanak u noći 13. zil-hadža, u dolini Akabi.

Te noći Poslanik a.s. i njegov amidža Abbas prvi stigoše na dogovoreno mjesto. Kada mušrici utonuše u san, muslimani počеше u tajnosti pristizati. Nakon što su se okupili Abbas počē prvi govoriti: "Hazradži, izrazili ste podršku Muhammedovoj a.s. vjeri. Znajte da je on najuglednija osoba njegovog plemena. Svaki član familije

Hašim, bilo da vjeruje u njega ili ne, spreman je dati život u njegovoj odbrani. Sada on želi da bude među vama, pa ako ste sigurni da ste u stanju ispoštovati ugovor i zaštititi ga od njegovih neprijatelja, mi smo vam ga spremni prepustiti. Ali, ako ga niste spremni zaštititi u svim mogućim opasnostima, onda ga bolje sada ostavite da proživi ostatak života zaštićen rođacima.”

Buraa b. Marur ustade i reče: “Boga mi, da je u našim srcima bilo išta drugo osim onoga što je bilo na našim jezicima, mi bismo vam to rekli. Ne namjeravamo ništa drugo nego da ispoštujemo ugovor i da se žrtvujemo na njegovom putu.” Onda Hazredži zatražiše od Poslanika a.s. da kaže nešto. On je govorio kratko i njegove riječi ih još više zagrijaše za islam. Na kraju im reče: “Uzimam od vas prisegu da ćete me štiti na isti način kao što štitate vlastitu djecu i rodbinu.” Poslije ovoga Buraa b. Marur se opet podiže i reče: “Mi smo djeca bitke i oružja. Borbenost smo naslijedili od naših predaka.” U međuvremenu čitav skup ponese uzbuđenje uslijed kojeg povisiše glasove. Abbas, koji je držao Muhammedovu ruku, reče im da govore tiše, jer je postojala opasnost da privuku uhode.

Tom prilikom su se jesribski muslimani zavjetovali na: Poslušnost i pokornost u činjenju dobra, opskrbu u olakšici i poteškoći, naređivanje dobra i zabranjivanje zla, činjenje dobra u ime Allaha dž.š. i ne bojanje prigovora prijekornika, potpomaganje Poslanika a.s. kada od njih zatraži pomoć i da će ga štiti kao što štite sami sebe, svoje žene i svoju djecu. Nakon prihvaćene prisege, jedan od prisutnih muslimana iz Jesriba je upitao: "Znate li vi da to znači objavljivanje rata protiv crvenih i crnih ljudi?" Oni su odgovorili potvrdno. Potom je uslijedilo bratsko rukovanje i izabrano je dvanaest poglavara (predstavnik: devet iz plemena Hazredž, a tri iz plemena Evs), sa zadatkom da oni budu odgovorni za provedbu članova prisege.

Razlozi za prihvatnje islama u Jesribu

Zašto su stanovnici Jesriba, daleko od Poslanikovog rodnog mjesta, bili spremniji da mu se pokore od Mekkelija? Zašto je samo par susreta između njega i stanovnika Jesriba imao više efekta od njegovih trinaest godina propagiranja u Mekki? Može se reći da su dva razloga doprinijela proširenju islama u tom gradu.

-Arapi Jesriba su živjeli sa Jevrejima koji bi u svojim skupovima često spominjali dolazak poslanika arapskog porijekla. Oni bi u prepirkama s idolopoklonicima čak i prijekali da će ih on poraziti i unaprijediti jevrejsku jednobožačku vjeru. Tako su stanovnici Jesriba bili psihološki spremni da dočekaju Poslanika a.s. To je bio razlog zašto su onih šest odmah prihvatili islam. Govorili su između sebe: "Ovo je taj poslanik kojeg Jevreji očekuju. Zato je bolje da ga mi prihvatimo prije njih." Tako jesribski Arapi prihvatit će Poslanika bolje od samih Jevreja koji su ga očekivali. Kada im je došao oni su bili prvi koji su ga odbili. Ovo je pomenuto i u Kuranu: "*A kada im Knjiga od Allaha dolazi, koja priznaje kao istinitu Knjigu koju oni imaju – a još ranije su pomoć protiv mnogobožaca molili – i kada im dolazi ono što im je poznato, oni u to neće da vjeruju, i neka zato stigne nevjernike Allahovo prokletstvo!*"³⁸

-Arapi Jesriba su bili fizički i mentalno iscrpljeni međusobnim ratovanjem koje je trajalo gotovo sto dvadeset godina. U zadnjoj velikoj bici (Buas), pleme Avs se poraženo povlačilo. Njihov vođa, Huzejr, ne mogavši podnijeti poraz sebi zabi koplje u nogu i viknu na borce: "Neću se pomaknuti dalje pa makar me i ubili!" Ovo unese elana u već poražene duhove boraca, pa se oni zaokrenuše i svom žestinom uzvratit će Hazredžima. Sada se oni daše u

³⁸Al-Bakara: 89

bijeg i bitka završi u korist Avsa. Obje strane kušaše ovakvu varljivu ratnu sreću mnoga puta. Plemena su bila izmorena dugogodišnjim sukobom i grčevito su tražila izlaz iz njega. Nađoše da je samo islam nudio rješenje koje je svima odgovaralo.

Reakcija Kurejša na dogovor na Akabi

U zadnjih godinu dana Kurejši su postali neaktivni u suprotstavljanju islamu koji u Mekki nije bio široko prihvaćen. Zbog toga povjerovaše da mu nema budućnosti, da je padao u zaborav i da se njegovo izdanje polahko rušilo. Vijest o dogovoru na Akabi potrese ih iz temelja. Uglednici saznadoše da su prošle noći sedamdeset i tri osobe iz Jesriba napravile ugovor sa Muhammedom a.s. da će ga štiti onako kako štite vlastite porodice. Strahovali su da je islam napokon našao jako uporište.

Da bi ispitali stvar dalje, Kurejše pozvaše vođe Hazredža. “Saznali smo da ste napravili ugovor sa Muhammedom (a.s.) da ćete se s njim boriti protiv nas. Da li je to istina?”, upitaše ih. Ovi ne znadoše za nikakav ugovor i zakleše se da nisu namjeravali ratovati protiv njih. Abdullah b. Ubej, vođa Hazredža, reče im da bi on prvi znao za ugovor da je bio sačinjen. Muslimanima postade jasno da je neko odao tajnu pa nastojaše što prije napustiti Mekku. Njihova užurbanost upadala je u oči, pa neki od Kurejša posumnjaše da je ona stvar oko ugovora istinita. Međutim kada su se dali u potjeru, bješe kasno tako da ne uhvatiše ni jednog muslimana osim Seada b. Ubade. Srećom, za njega saznade Mutam b. Adi kojeg je Sead zadužio nekoliko puta štiteći njegov trgovački karavan od pljačke pri prolasku kroz Jasrib. Zato se on zauze za njega i uređi da ga puste.

Širenje islama u Jesribu

Islam se širio suprotno vjerovanju orijentalista, tj. da se to obavljalo nasiljem ili željom za materijalnim dobitkom. Sljedeći događaj se zbio prije Poslanikovog preseljenja. On pokazuje da je za širenje islama zaslužno prvenstveno njegovo učenje i ideali kojima čovjek prirodno teži.

Kako smo ranije saznali, Poslanik a.s. je poslao Musaba b. Umejra u Jesrib da podučava muslimane i poziva druge u islam. On je bio sposoban govornik, čije riječi su bile privlačne i uvjerljive. Jednom je, zajedno sa Esadom b. Zuraretom pozvao Jesribske vođe da im objasni islamska učenja. Sead b. Ma-az i Usejd b. Huzejr, vođe plemena Abdul Ašala, stajali su sa strane i posmatrali ovu dvojicu muslimana. Usejd reče Seadu da uzme sablju, ode do Musaba i Esada i zaprijeti im da ne šire njihovu vjeru i ne zavode prost narod sa lažnim obećanjima i svakojakim pričama. Međutim, kada Sead dođe i tako nastupi, puno ne uznemiri Musaba. On mu ponudi da razgovaraju, pa ako ono što od njega čuje nije ispravno i njegova zdrava pamet to ne prihvata, pristaje da se vrati tamo odakle je i došao.

Usejd bi začuđen kada ugleda kako se njegov ortak rukova i zagrlji sa Musabom na kraju razgovora. On razočarano reče: “Sead ne samo ne uradi ono zašto je otišao, nego još i promijeni vjeru.” Kada mu je Sead došao radosna lica, ovaj ga ljutito pogleda, pa prije nego mu ovaj kaza riječ, isuka sablju i uputi se Musabu. Ali sada je Sead imao priliku da izdaleka posmatra njihov “duel”. Musab ga je dočekao na isti način i postigao isti efekt kao i sa Seadom.

Usejd primi islam, pa se uputi okupljenim sunarodnjacima. “Recite mi kakav položaj imam među vama?” upita prisutne. “Ti si poglavar i vođa našeg plemena”, ovi rekoše. “Onda znajte da neću progovoriti ni sa jednom osobom iz moga plemena koja ne primi islam”,

Usejd im reče. Poslije ovoga, za kratko vrijeme čitavo pleme Abdul Ašala primi islam, a da niko od njih i ne vidi Muhammeda a.s..

Razvoj događaja u Jesribu uveliko uznemiri vođe Kurejša i oni stadoše ponovo punom snagom napadati i proganjati muslimane. Poslanik a.s. reče prijateljima da su prilike zrele za njihovu selidbu u Jesrib. Tako oni počеше krišom odlaziti iz rodnog grada. Kurejši ubrzo saznadoše za to pa se dadoše na vraćanje iseljenika. To nije urodilo plodom, pa za malo vremena gotovo niko ne ostade u Mekki, osim Muhammeda a.s., Alija i nekoliko bolesnih i zatvorenih muslimana.

Resulullah, a.s., je ostao u Mekki čekajući dopuštenje da se pridruži ostalim ashabima. Allah, dž.š., mu je ukazao da uči ovu dovu, kako bi postigao duševni mir:

“I reci: “Gospodaru moj, učini da umrem, a da si ti zadovoljan sa mnom i učini da iz mrtvih ustanem, a da si Ti zadovoljan mnome, i daruj mi od Sebe snagu koja će mi pomoći!”³⁹

Iza Poslanika nije niko ostao od vjernika, a da nije bio hapšen i zlostavljan, osim Alije b. ebi-Taliba i Ebu-Bekra. Ebu-Bekr je više puta tražio od Poslanika dozvolu za hidžru, a Resulullah, a.s., bi mu govorio: *“Ne žuri se, možda će ti Allah odabrati prijatelja.”* - a Ebu-Bekr je priželjkivao da Poslanik bude taj prijatelj, i zato je kupio dvije deve i pripremio ih za put.

³⁹ El-Isra':80

Poslanikova hidžra

Kada su Kurejšije vidjele da Resulullah, a.s., ima pomagače u Jesribu, i da su oni koji su bili vjernici izašli iz Mekke i pridružili im se, saznali su da će se i Poslanik njima pridružiti. Sakupili su se u vijećnici i dogovarali šta da učine. Neki od njih su predložili da ga protjeraju iz njihove zemlje, drugi su željeli da ga uhapse, a Ebu-Džehl je predložio da ga ubiju i to na način koji će spriječiti njegovu porodicu da se osvete ubici. Rekao je da svako pleme odabere snažnog, uglednog mladića kojem će se dati oštra sablja, zatim da zajedno nasrnu na Poslanika udarajući ga svi jednim smrtonosnim udarcem. Ako bi tako uradili, njegova krv bi se proširila na sva plemena, a njegovo pleme ne bi bilo u stanju da se svima osveti i zadovoljili bi se krvarinom koja im bude određena. Nakon toga su se razišli, prihvativši posljednje mišljenje.

Melek Džibril dolazi Resulullahu, a.s., obavještava ga o zavjeri koja mu je skovana i reče mu da ne prenoći tu noć u svojoj kući.

Čim je dobio obavijest od Džibrili-emina o uroti, Muhammed, a.s., je odmah otišao Ebu Bekru i naložio mu da spremi deve, opremu i sve ostalo što treba za put za njih i da ga čeka kod svoje kuće. Aiša koja je zajedno sa sestrom Esmom tada bila prisutna u kući posvjedočila je u jednoj vjerodostojnoj predaji o tome koliko je njezin otac plakao od dragosti što je određen da ide zajedno sa Poslanikom. Resulullah, a.s., se zatim vratio svojoj kući i obavijestio Alija ibn Ebi Taliba o zavjeri i o planiranom odlasku u Jesrib i rekao mu da osigura da se sve stvari koje su Kurejšije njemu povjerali na čuvanje vrate vlasnicima (Muhammeda, a.s., su svi u Mekki uvažavali kao El Emina – pouzdanog, poštenog, povjerljivog; pa su mu čak i njegovi neprijatelji povjerali stvari i dragocjenosti na čuvanje jer su samo u

njega imali takvo povjerenje), te da nakon toga i on preseli u Medinu.

Kad je pala noć ubice su se sakupili ispred Poslanikove kuće. Sva njihova razmišljanja o tome da provale u kuću zaustavila je činjenica da su čuli glasove Poslanikove žene Sevde i njegovih kćeri. Prepavši se da im imena ne bi zauvijek bila okaljana među Arapima zbog narušavanja privatnosti žena, odlučili su da ne upadaju u kuću već da sačekaju Poslanika da izađe iz kuće i onda ga napadnu i ubiju. Rasporedili su se oko kuće čekajući pogodan trenutak.

Za to vrijeme Muhammed, a.s., dao je svoj zeleni ogrtač Aliju i rekao mu da legne u njegov krevet i da se ne boji jer mu zavjerenici ne mogu nauditi. On je tako i učinio a Resulullah je počeo učiti suru Kur'ana *Ja Sin*. Došavši do ajeta: "Pa smo ih zastrli, zato ne vide oni!"⁴⁰, napustio je kuću i prošao između ubica a da ga niko od njih nije vidio.

Dok su zavjerenici čekali uvjereni da je čovjek u zelenom ogrtaču što su ga vidjeli da spava u Poslanikovu krevetu Poslanik lično, Resulullah se uputio ka Ebu Bekrovoj kući i njih dvojica su odmah uzjahali deve i krenuli izvan Mekke, ali umjesto da idu na sjever ka Jesribu oni su otišli na jug u pravcu Jemena. Tek što su izašli iz Mekke, Poslanik se okrenuo još jednom i rekao: "*Na svoj zemlji Božijoj ti si mi najdraže mjesto i najdraže si mjesto Bogu, i da me narod moj nije protjerao, nikada tene bih napustio*". Ubrzo su stigli do planine Sevr i smjestili se u istoimenoj pećini koja se nalazi na toj planini. Odlučili su se primiriti tu neko vrijeme jer su znali da će, čim se sazna da je Muhammed, a.s., nestao, mnoge potjere biti izaslane po svim putevima kojima se izlazi iz Mekke, a naročito onim koji su usmjereni ka Jesribu. Ebu Bekr je poveo i svoga sina Abdullaha koga je, kada su se smjestili u pećini, sa devama

⁴⁰ Ja-Sin: 9.

poslao nazad u Mekku. Abdullah i njegova sestra Esma, kao i Ebu Bekrov oslobođeni rob Amir ibn Fuhejre, koji je napasao njegovo stado nedaleko od pećine, u naredne tri noći i dana donosili su im u pećinu hranu, vodu i najnovije vijesti iz Mekke tako da su znali da su Kurejšije ponudili nagradu od stotinu kamila onome ko ih pronađe i vrati u Mekku. Konjanici su pomno pratili sve uobičajene puteve iz Mekke ka Jesribu tako da se pokazalo veoma mudrim to što su otišli na jug u pravcu Jemena umjesto na sjever. Međutim, sama ta mudrost nije im bila dovoljna jer je Allah, Uzvišeni, htio Svoga miljenika i posljednjeg poslanika počastiti posebnom milošću i dati mu direktnu pomoć i Znak. U poslijepodne trećeg dana boravka u pećini začuli su ljudske glasove, ispočetka tiho ali onda sve glasnije. Ulazu u pećinu približavala se grupa ljudi. Jasno im je bilo da to mogu biti samo kurejšijski progonitelji koji su se penjali uz brdo prema ulazu u pećinu sa očevidnom namjerom da prekontrolišu ima li ih tu. U takvoj situaciji Ebu Bekra je spopala bojazan ali ga je Muhammed a.s. umirio: *"Ne strahuj! Doista, s nama je Allah"*! I doista, najednom su čuli glasove na ulazu u pećinu ali ne i unutra. Progonitelji su stajali na samom ulazu i nešto glasno komentarisali. Zaključili su da je nemoguće da ikoga ima unutra pa nema nikakve potrebe da se ulazi unutra i ispituje. Njihovi glasovi su se počeli udaljavati i ubrzo su sasvim nestali. Kada se sve potpuno umirilo Muhammed a.s., i Ebu-Bekr su pažljivo prišli ulazu i osvjedočili se veličanstvenom Allahovom čudu kojim ih je spasio. Iako je još tog jutra ulaz bio potpuno ogoljen, sada se tik do njega širilo veliko stablo akacije pokrivajući polovicu ulaza. Druga polovica je bila pokrivena gustom paukovom mrežom. Tu je bila i golubica u gnijezdu i mužjak njezin samo malo dalje. Sve ovo je davalo potpuni dojam kao da u tu pećinu već dugo vremena nije ulazio niko, ni čovjek ni životinja, tako da su progonitelji odlučno i neopozivo odustali od namjere da

ulaze unutra i provjeravaju. Sjećanje na ovaj događaj i veliko znamenje Uzvišeni Allah sačuvao je za sve generacije muslimana sve do Sudnjeg Dana: *“Ako ga vi ne pomognete, pa - pomogao ga je Allah onda kada su ga oni koji ne vjeruju prisilili da ode, kad je s njim bio samo drug njegov, kad su njih dvojica bila u pećini i kada je on rekao drugu svome: “Ne brini se, Allah je s nama!” pa je Allah spustio pouzdanje Svoje na njega, i pomogao ga vojskom koju vi niste vidjeli i učinio da riječ nevjernika bude donja, a Allahova riječ, ona je - gornja. Allah je silan i mudar.”*⁴¹

Osim ovoga prenosi se još jedan događaj koji je obilježio njihov boravak u pećini. Kada je Muhammed, a.s., spavao sa glavom u njegovom krilu, Ebu Bekra je ubo otrovni škorpion. Ubod je bio jako bolan ali Ebu Bekr ne pomače nogu, ne želeći probuditi Poslanika, a.s.. Međutim, bol mu nagna suze iz oka koje pokvasiše i probudiše Poslanika. Čim je vidio šta se desilo Muhammed, a.s., je svojom mubarek rukom potrao ranu na Ebu Bekrovoj nozi i bol je prestala a otrov neutralisan.

Nakon što su progonitelji otišli, Muhammed, a.s., i Ebu Bekr sačekaju dolazak Abdullahov koji je dođe zajedno sa Esmom u dogovoreno vrijeme. Donijeli su hranu i opremu za put. Također je stigao i Amir ibn Fuhejre ali bez stada jer ih je trebao pratiti na putu. Nešto niže u jednoj dolini čekao ih je vješti pustinjski vodič koji se zvao Abdullah ibn Urejkit El Lejs. Vodič nije bio musliman već mnogobožac ali je bio povjerljiv i pristao je da ih provede do Medine mimo kurejšijske potrage. Tako da su njih četvorica pojahali na deve i krenuli ka Jesribu. Pošto su se Kurejšije uvjerile da ih nema na jugu za njih je, prirodno, bilo najsigurnije da idu još neko vrijeme na jug da bi kasnije krenuli ka zapadu i izašli na obalu Crvenog mora. Nakon toga su išli obalom Crvenog

⁴¹ Et-Tewbe:40

mora prema sjeveru zaobilazeći Mekku u velikom luku. Vodič je oprezno birao zapuštene puteve kojima je rijetko ko prolazio. Za sve to vrijeme nisu imali nikakvog kontakta sa svojim progoniteljima osim samo u jednom slučaju. Naime, uočio ih je jedan čovjek koji se zvao Suraka ibn Malik ibn Džu'ašem i krenuo na konju u potjeru za njima ali je konj nekoliko puta propadao u pijesak. Međutim, Suraka nije imao znanja da shvati opominjući karakter tih znakova i uporno je nastavio da ih progoni. Na kraju je njegov konj upao u živi pijesak. Pozvao je Muhammeda, a.s., i ostale koje je progonio, u pomoć i oni se vratili i oslobodiše ga nevolje. Suraka je bio zahvalan te se vratio nazad i čak je u pogrešnom pravcu uputio grupu progonitelja koje je susreo. Osim ovog slučaja gdje se još jednom očitovala jasna Allahova zaštita nad njima oni nisu imali nikakvih uznemiravanja na putu.

Dolazak u selo Kuba' u predgrađu Medine

Nakon nekih desetak dana otkako su napustili pećinu stigli su u dolinu Akik. Iako je bila velika žega hitro su se uspinjali uz posljednje brdo koje ih je zaklanjalo od pogleda na oazu Jesrib i kada konačno stigoše do vrha pred njima se otvori predivan pogled na pitomu dolinu, okruženu brdima u daljini, koja je stajala između dva korita od crnog kamena, baš kako je resulullahu Muhammedu, a.s., bilo prikazano u snu. Dolina je bila puna zelenih palminjaka i manjih ili većih skupina kuća. Najgušće je bio naseljen prostor u sredini doline koji se zvao "Grad" (na arapskom jeziku "Medina"). Njima najbliže selo bilo je Kuba' i Poslanik je odlučio da još ne idu u Medinu već da prvo svrate u Kuba'. Silazili su niz padinu s namjerom da pređu korito lave ispred njih te potom da kroz polja i palminjake dođu do Kuba'a. Njihova bijela

odjeća jasno je odudarala od crno smeđeg kamenja u njihovoj pozadini tako da su ubrzo bili primijećeni.

Velika radost zavladała je u Kuba'u gdje su živjeli pripadnici Evsijskog roda Benu Amir, ali i mnogi od muhadžira iz Mekke što su se tu netom smjestili. Ljudi, žene i djeca pohitali su iz svojih kuća u susret najdražem gostu. Muhammed, a.s., smjestio se u Kuba'u kod jednog starca po imenu Kulsum, a Ebu Bekra posla u obližnje selo Sunh gdje živješe pripadnici plemena Hazredž radi toga da bi oba muslimanska plemena učestvovali u ugošćavanju. Dan dva nakon njihovog dolaska, iz Mekke je stigao i Ali ibn Ebi Talib koji je u međuvremenu vratio sve stvari povjerene Poslaniku njihovim vlasnicima i uspio izmaći Kurejšijama. Stigavši u Kuba' on se smjestio zajedno sa Poslanikom. Resulullah Muhammed, a.s., je u Kuba'u postavio temelje mesdžidu (džamiji) koji je postao prvim mesdžidom kojeg je podigao Muhammed, a.s., od početka njegove poslaničke misije. Kur'an nam ukazuje na ovaj mesdžid i kaže:

“Mesdžid čiji su temelji, već od prvog dana, postavljeni na strahu od Allaha zaista više zaslužuje da u njoj obavljaš molitvu. U njoj su ljudi koji vole da se peru, Allah voli one koji se mnogo čiste.”⁴²

Za vrijeme boravka u Kuba'u, Muhammeda, a.s., posjetili su mnogi ljudi, muslimani, i jedan broj Židova. Međutim, historija islama je posebno obilježila posjetu Resulullahu jednog čovjeka po imenu Selman el Farisi.

Selman el Farisi je bio porijeklom iz Perzije. On nije bio vatropoklonik već kršćanin. Radi toga se rano iselio iz Perzije u Siriju da služi jednog tamošnjeg kršćanskog biskupa. Taj biskup mu je na samrtnoj postelji preporučio da ode kod biskupa mosulskog. Tako je Selman mnoge godine proveo družeći se sa kršćanskim mudracima i služeći ih.

⁴² Et-Tewbe:108

Svaki od njih mu je preporučivao da ide narednom poznavajući njihovu mudrost i dobrotu.

Ne treba nikako zaboraviti da je veoma moguće da je u rubnim područjima tadašnjeg kršćanskog svijeta, u koje sigurno spadaju Arabija, Mezopotamija, pa i neki dijelovi Šama (Sveta zemlja – Palestina, Jordan, Sirija) bio nemali broj onih kršćana koji su ispravno slijedili Isa a.s., ne smatrajući ga Bogom niti Božijim sinom već samo Božijim poslanikom. Oni zbog svoje ispravne vjere nisu mogli ostati u Rimu i Bizantu, centrima "oficijelnog kršćanstva" zasnovanog na dogmi o božijem sinu, raspeću i uskrsnuću, te su se, najvjerojatnije, sklanjali ka rubnim područjima. Uglavnom, sa priličnom pouzdanošću možemo pretpostaviti da je posljednji od kršćanskih mudraca kojeg je služio Selman el Farisi bio jedan od onih koji su poznavali istinski *Indžil* jer mu on na samrtni nije preporučio da ide drugim kršćanskim mudracima već mu je rekao da se primaklo vrijeme poslanja novog Božijeg poslanika dodavši mu još i ovo: "Bit će poslan sa vjerom Ibrahimovom, a pojavit će se u Arabiji i iseliti iz svoga doma na mjesto između dva korita lave, u zemlju palmi. Njegova znamenja su očita: jest će ono što mu se uruči kao dar a ne kao milostinja, a među plečkama mu je pečat poslanstva". Tako se Selman našao na putu za Arabiju. Međutim, desilo mu se to da su ga ljudi kojima je platio da ga odvedu u Arabiju iznenada napali, zarobili i prodali u roblje. Kao rob je došao u vlasništvo nekog Židova koji ga je potom prodao svome rođaku, Židovu iz jesribskog plemena Benu Kurejza. Došavši u tadašnji Jesrib, Selman je odmah prepoznao "zemlju palmi između dva korita lave". Kao dobar vjernik strpljivo je podnosio svoj robovski status i zahvalan Bogu čekao je vrijeme iseljenja očekivanog Poslanika. Allah uzvišeni nagradio je strpljenje i žrtvu Svoga odanog roba koji je žudio za pravim putem, pa se desilo da je Selman čuo jednog

Židova kako obavještava njegova vlasnika da je u Kuba' upravo stigao čovjek iz Mekke kojega Evsije i Hazredžije priznaju za Božijeg Poslanika. Iste noći Selman se iskrao sa imanja svoga vlasnika i, ponijevši nešto od hrane što mu je data, otišao u Kuba'. Tamo je zatekao Muhammeda, a.s., u razgovoru sa ashabima. Ponudio ga je jelom koje je imao uz sebe jasno naglasivši da ga daje kao milostinju. Resulullah je rekao ashabima da uzmu i jedu a on sam nije uzeo. Radost je oblila Selmanovo srce i dušu ali je, iako siguran u to da je Muhammed iz Mekke upravo onaj obećani Poslanik, htio zadovoljiti svoje srce viđenjem i pečata poslanstva. To mu tada nije pošlo za rukom pa se on, pun radosti, vratio svome vlasniku bez toga da je ozvaničio svoje prihvatanje islama.

Poslanikova hutba

U petak ujutro krajem mjeseca septembra 622. godine po Isa a.s.u, Resulullah, Muhammed, a.s., zajedno sa Ebu Bekrom i Alijem ibn Ebi Talibom, uputio se u Grad oaze Jesrib, koji je od tada dobio naziv "Poslanikov grad" na arapskom "Medinetun-nebijj" ili kraće rečeno "Medina". U njihovoj pratnji nalazili su se Evsije Benu Amirije i Poslanikova rodbina po majci iz roda Benu Nedždžar plemena Hazredž, i jedni i drugi naoružani, ali samo zato da bi simbolično prikazali njihovu riješenost da štite Muhammeda, a.s., jer su svi znali da mu u Medini ne prijeti nikakva opasnost. Podne ih je zateklo u dolini Ranuna gdje je živio hazredžijski rod Benu Salim. U toj dolini su svi zajedno klanjali Džumu koja je bila prva koju Poslanik klanjaše u Medini, a moguće je, s obzirom da muslimani nisu mogli javno klanjati u Mekki, da je ovo, ako ne prva, ono pouzdano jedna od prvih Džuma koju je Poslanik uopće klanjao. Klanjali su na otvorenom prostoru i u džematu je bilo oko stotinu ljudi. Tada je Resulullah proučio hutbu koja

je, kako nam prenose pouzdani izvori, glasila ovako: *“Hvala Allahu, zahvaljujem se Njemu i od Njega pomoć tražim, i u Njega vjerujem i ne niječem Ga. Neprijatelj sam onome ko Ga niječe. Svjedočim da nema drugog boga osim Allaha Jedinog, koji nema druga, i da je Muhammed Njegov rob i poslanik. Poslao ga je sa uputom i istinskom vjerom, sa svjetlom i poukom u vrijeme kada nije bilo poslanika, kada je znanja malo bilo, kada su ljudi bili u zabludi, u određeno vrijeme, kada je blizu Sudnji dan i kada je blizu Čas određeni. Ko je pokoran Allahu i Poslaniku, on je na pravom putu, a ko im je neposlušan, taj je zalutao, nemaran i u očitoj zabludi. Oporučujem vam bogobožnost, a najbolje šta musliman muslimanu oporučuje je da ga podstrekava na ahiret i da mu naređuje bogobožnost. Opominjite onim čime vas Allah opominje, i nema boljeg savjeta od toga i od toga nema bolje opomene. Bogobožnost onoga koji radi strahujući od svog Gospodara jeste istinoljublje u onome što želite od ahireta. Onaj koji bude radio za to, tajno i javno, želeći Allahovo zadovoljstvo, imat će spomen na dunjaluku i to mu je zaliha na ahiretu kada bude svakom čovjeku trebalo ono što je pripremio. Ako ne imadne toga, voliće da je daleko od ahireta. Allah vas opominje, a On je blag prema svojim robovima. Onaj koji je istinu rekao i ispunio svoje obećanje, nema izmjene u tome, a Allah kaže: “Moja riječ se ne mijenja i Ja nisam prema robovima Svojim nepravičan.”*⁴³

Bojte se Allaha, sad i ubuduće, tajno i javno, jer On kaže: *“... A onome ko se bude Allaha bojao - On će preko ružnih postupaka preći i još mu veliku nagradu dati.”*⁴⁴

I bogobožnost je zaštita od Njegove mržnje i srdžbe, i ona bijeli lica, zadovoljava Gospodara i uzdiže deredžu.

⁴³ Kaf -29

⁴⁴ Et-Talaq:5

Uzmite ono što vam pripada, a ne uskraćujte pravo Allaha. On vas je poučio Knjizi i ukazao vam na Svoj put, kako bi znali oni koji vjeruju i oni koji su zanijekali. Lijepo postupajte, kao što je Allah prema vama lijepo postupio, i budite neprijatelji protiv Njegovih neprijatelja, i borite se istinskim džihadom. On vas je izabrao i nazvao vas muslimanima, da nevjernik ostane nevjernik poslije očigledna dokaza, i da vjernik ostane vjernik poslije očigledna dokaza. Nema snage do Allaha, i povećajte spominjanje Allaha, radite za ono što je nakon smrti. Onaj koji radi dobro u onome što je između njega i Allaha, to će ga zaštititi u onome što je između njega i ljudi. To je zbog toga što Allah presuđuje ljudima, a ne ljudi Allahu, i On posjeduje ljude, a ne ljudi Njega, i nema snage osim u Allaha, Uzvišenoga i Velikoga.“

Dolazak u Medinu

Nakon završene Džume krenuli su ka Medini. Kako su prolazili kroz bašče i palminjake, pored nizova kuća koji su bili sve gušći i gušći svugdje su ih dočekivala nasmijana, radošću okupana lica ljudi, žena i djece. Mnoge ruke su hvatale povodac Poslanikove deve Kasve i čuli su se najtopliji pozivi da se Poslanik smjesti kod njih, međutim, Muhammed, a.s., svima je davao isti odgovor: "*Neka ona (Kasva) ide svojim putem, nju Allah vodi*". Poslanik je odlučio da svoj dom u Medini izgradi tamo gdje Kasva stane i klekne, znajući da će je Allah, Uzvišeni, dovesti na odgovarajuće mjesto. Radost toga dana u Medini bila je neopisivo velika. Svi se, i tadašnji ashabi i kasnije generacije muslimana i svi muslimanski historičari, slažu u jednom: Medina nikada, ni prije ni poslije toga dana nije doživjela veće radosti i veselja. Iz mnogih muhadžirskih i ensarijskih srca i grudi izlivali su se stihovi dobrodošlice uz pratnju bubnjeva i defova, stihovi koje je islamska tradicija do dan danas, hvala Allahu, očuvala od zaborava:

Taleal Bedru alejna min Senijetil–Vedai
(*Puni mjesec nas obasja od Senijetil veda*)
Vedžebeš-šukru alejna ma de'a lillahi dai
(*Kevserom pojimo duše dok čekamo Ahmeda*)
Ejjuhel–meb'usu fina džihte bi-l-emri-l-muta'i
(*Ti koji si od Allaha cijelom svijetu poslan*)
Džihte šerefte-l Medina merhaben ja hajre da'i
(*Došao si da grad Medinski ilumom nam obasjaš*)

Kasva je stigla u šire područje gdje su živjeli Hazredždžije iz roda Benu Nedždžar i ušla u jedno prostrano dvorište opasano zidovima u kojem je bilo nešto hurminih palmi i ostaci neke ranije građevine i tu kleknula. Potom je ustala i krenula dalje, ali se opet vratila na isto mjesto i konačno kleknula. Poslanik je tada sjahao i odlučeno je da se

u tom dvorištu sagradi mesdžid i Poslanikov stan. Dvorište je pripadalo dvojici sirotih dječaka po imenima Sehl i Suhejl koji su htjeli pokloniti ga Muhammedu, a.s., ali je on ostao uporan na insistiranju da im plati odgovarajuću cijenu i tako je i bilo.

Odmah je započela gradnja i nakon nekog vremena sagrađen je Poslanikov Mesdžid u Medini. On je imao zemljani pod i bio je ograđen zidom od cigle. U sjevernom zidu okrenutom prema Kudsu (Jerusalemu) bio je mihrab označen sa obje strane naslaganim kamenjem (kasnije je, kada su spuštjeni ajeti Kur'ana o promjeni kible od Mesdžidul Aksaa u Kudsu ka Ka'bi u Mekki, mihrab premješten u sredinu južnog zida okrenutog ka Mekki). U istočnom dijelu Mesdžida bio je sagrađen stan za Resulullaha i njegovu porodicu iz kojeg su vrata vodila direktno u Mesdžid. Jedan dio Mesdžida bio je prekriven krovom od palminih grana kojeg su držali stubovi od palminih debala.

Kada je Mesdžid završen postao je centar cjelokupnog vjerskog života u Medini. Tamo se uspostavlja džemat koji su činili svi stanovnici Medine jer ko bi klanjao za nekim drugim imamom mimo Poslanika?! I stanovnici udaljenijih sela su gledali da dođu što češće. Tu su se u džematu klanjali svi propisani fard namazi, dok je Resulullah preporučivao da se neobavezni namazi (nafile) klanjaju pojedinačno u vlastitim kućama kako bi i one bile obasjane Allahovim nurom.

Vrlo brzo se bila pokazala očevidna potreba da se pronađe način da se pozivaju klanjači na salat (namaz) u određeno vrijeme jer se dešavalo da dolaze u izvjesnim vremenskim razmacima što je otežavalo formiranje saffova. Muhammed, a.s., prvobitno je razmišljao da se to čini putem puhanja u rog kako to čine Benu Israil (Hebreji) ali je od toga odustao. Kasnije je odlučio da se koristi drveno klepetalo nakus koje su tada koristili kršćani u Arabiji i u tu

svrhu su bile izrađene dvije odgovarajuće drvene udaraljke. Međutim, Allah je ukazao na najbolje rješenje. Jedno jutro je Poslaniku došao Abdullah ibn Zejd i ispričao mu san što ga je bio usnio prethodne noći. U snu je vidjeo čovjeka u zelenoj odori kako nosi nakus i zatražio je da ga kupi. Kada ga je čovjek u zelenom upitao što mu nakus treba, odgovorio je da je to za pozivanje klanjača na salat. Tada mu taj čovjek reče da zna bolje rješenje od toga i poučio ga riječima ezana. Muhammed je odmah shvatio da je to Allahov znak i zatražio je od Abdullaha da te riječi ponovi pisarima kako bi ga oni zapisali. Tim istim riječima ezana muslimani bivaju pozivani na namaz i dan danas i biće pozivani sve do Sudnjeg Dana.

Pored toga što je bio centar duhovnog i vjerskog života, Poslanikov Mesdžid je, prirodno, postao centar cjelokupnog društvenog života u Medini. Osim što su se tamo klanjali salati, Mesdžid je bio i zborište na kome su se rješavala sva važna pitanja za zajednicu. Tu je osim za Poslanika bio dom i za jednu grupu ashaba, novopridošlih muslimana siromaha koji nisu imali gdje da stanuju osim u Mesdžidu na sofama i tako su postali poznati po imenu "Drugovi sofe" (Ehklusofa). Njih je hranila Poslanikova porodica a, naravno, i svi drugi muslimani.

Nekako baš u doba gradnje Mesdžida desilo se da je Selman el Farisi susreo po drugi put Muhammeda, a.s., na mezaristanu Beki' Garkad, nakon što je završio klanjanje dženezze jednom ashabu. Resulullah je sjedio između ashaba i razgovarao a Selman je obilazio oko njih u nadi da će vidjeti pečat poslanstva. Poslanik je uočio njegovu želju i u jednom momentu, kada se Selman nalazio iza njegovih leđa, rukom je smaknuo ogrtač. Ugledavši pečat Selman je zaplakao i poljubio Muhammeda, a.s., koji ga je pozvao da sjedne pred njega. Selman el Farisi je tada ispričao svoju priču a Resulullahu je bilo jako drago da su je ashabi mogli

čuti kako bi se pojačalo vjerovanje njihovo. On je kasnije, iz istih razloga, u različitim situacijama znao zatražiti od Selmana da ponavlja tu priču kako bi se izbacile sumnje i učvrstila vjera u srcima prisutnih. Selman el Farisi je toga dana i zvanično prihvatio islam izgovorivši šehadet, odnosno svjedočenje Božijeg Jedinstva i Poslanstva Muhammedova. Međutim, morao se istog dana vratiti na imanje svog židovskog vlasnika iz Benu Kurejza jer je i dalje imao status roba. On je, Allahovom milošću, tek nekoliko godina kasnije uspio otkupiti svoju slobodu uz pomoć Muhammeda, a.s., .

Bratimljenje između muhadžira i ensarija

U Jesribu je počeo život da teče novim tokovima: upute, organizacije i pobjede.

U početku same hidžre, u Medini su bile različite skupine ljudi:

- muslimani koji su prihvatili poziv islama i povjerovali u objavu Muhammedu i njih Poslanik naziva ensarijama;
- muhadžiri koji su pobjegli iz Mekke u Medinu
- Jevreji i mnogobošci koji su pripisivali Allahu druga i time činili širk.

Među ovim stanovništvom postojala je ukorijenjena mržnja koja je često dovodila do ratova. Bilo je potrebno političko rješenje koje će ujediniti različite težnje u rasparčanoj zajednici. Prva Poslanikova djelatnost u Medini je bila uređivanje života muhadžira koji su u Mekki većinom živjeli u raskošu, i bili su prisiljeni da sve to ostave, bježeći sa svojom vjerom.

Rješenje koje je sproveo Resulullah, a.s., bilo je ugovor bratstva između ensarija i muhadžira. Bratstvu mora da prethodi vjera: *“Bratimite se u ime Allaha, dva po dva!”* Bratimljenje u vjeri je bilo potpomaganje među njima u poteškoćama života, a i nasljeđivali su bratimljenje, kao što

se nasljeđuje bratstvo u rodu. Svaki od ensarija je dao utočište jednom od muhadžira i pružio mu gostoprinstvo koje izaziva divljenje.

Primjeri toga su: da je Poslanik bratimio Abdurrahmana b. 'Avfa sa Sa'dom b.Er-Rebi'om, ensarijom, pa mu je rekao Sa'd: "Brate moj, ja sam najbogatiji u Medini, pogledaj moj imetak i uzmi polovinu, i imam dvije žene, pogledaj ih, pa koja ti se više sviđa ja ću se rastaviti od nje." Odgovorio mu je Abdurrahman b. Avf: "Nek ti Allah da beričet (blagoslov), u tvojoj porodici i tvom imetku. Ti mene uputi na pijacu. Uputili su ga, otišao je na pijacu, kupio, pa prodao i time uzeo profit, poboljšao svoje stanje i oženio se od ensarija.

Allah, dž.š., je pohvalio ensarije zbog njihovog lijepog odnosa prema muhadžirima:

*"I onima koji su Medinu za življenje izabrali i domom prave vjere još prije njih je učinili; oni vole one koji im se doseljavaju i u grudima svojim nikakvu tegobu, zato što im se daje, ne osjećaju, i više vole njima nego sebi, mada im je i samima potrebno. A oni koji se ušćuvaju lakomosti, oni će sigurno uspjjeti."*⁴⁵

Takođe je Allah, dž.š., pohvalio ensarije i muhadžire radujući ih onim što najviše čovjek može poželjeti:

*"Allah je zadovoljan prvim muslimanima, muhadžirima i ensarijama i svima onima koji ih slijede dobra djela čineći, a i oni su zadovoljni Njime, za njih je On pripremio džennetske bašče kroz koje će rijeke teći, i oni će vječno i zauvijek u njima boraviti. To je veliki uspjeh."*⁴⁶

Sa vjerskim bratimljenjem Resulullah, a.s., je zbližio srca i uredio život siromašnih muhadžira. To je divan primjer društvene solidarnosti koju je islam usadio u srca njegovih

⁴⁵ El-Hašr:9

⁴⁶ Et-Tewbe:100

sljedbenika, kako bi došlo do sklada između klasa i ojačavanja međusobnih veza.

Nakon toga Poslanik, a.s., je odlučio da se dogovori sa Jevudijama (Jevrejima), pa je napisao opširan sporazum između njih i ensarija i muhadžira. U njemu je potvrđeno jedinstvo muslimana i da su oni jedan ummet, nepovredivost života, imetka, svetost Medine i sa tim su se Jehudije složili. Oni imaju svoju vjeru i muslimani imaju svoju vjeru, i što se desi između onih koji ulaze u sporazum, a što bi ugrozilo bezbjednost, treba se obratiti Allahu i Poslaniku.

Ovim ugovorom i bratimljenjem među muslimanima zavladao je mir u Medini. Muslimani su izvršavali svoje vjerske dužnosti, ne bojeći se zlostavljanja i nereda.

Riječ “ustav“ u današnjoj terminologiji najviše bi odgovarala za taj sporazum, jer on obuhvata sve ono što jedan ustav sadrži. To ukazuje da je islamska država od samog početka zasnovana na ustavnim pravnim osnovama. Ti faktori su glavna osnova za uspostavu šerijatskog zakona u društvu, jer oni sadrže ideju jedinstva islamskog ummeta i ono što je vezano za tu ideju. Ovo ruši tvrdnje da je islam, kao vjera, samo veza između Allaha i roba. Naprotiv, islam je vjera i država, a tačke sporazuma ukazuju da je rađanje islamskog društva bilo u okvirima potpune strukture države.

Sporazum ukazuje na pravednost islama u postupku Poslanika prema Jevrejima. To je moglo dati dobre plodove da Jevreji nisu kovali zavjeru protiv muslimana.

Prva tačka ovog sporazuma potvrđuje da samo islam može ujediniti muslimane i učiniti ga jednim ummetom u kojem nestaju sve razlike. Na to nam ukazuju riječi Poslanika, a.s.: *“Muslimani, Kurejšije i ensarije, i oni koji ih slijede, pripoje im se i bore se sa njima - jedan su ummet, mimo drugih.“*

Druga i treća tačka ukazuju da je solidarnost od glavnih odlika islamskog društva u kojem su svi odgovorni za druge

po pitanju dunjaluka i ahireta. A i ostali zakoni se zasnivaju na ovoj odgovornosti.

Šesta tačka ukazuje da je jednakost u islamu jedna od osnova Šerijata.

Jedanaesta tačka sporazuma ukazuje da muslimani ne smiju tražiti zakona kojim će im se suditi mimo Kur'ana i sunneta.

Primjenom ovog sporazuma uspostavljena je islamska država na najjačim osnovama, zatim se proširila na istok i na zapad pružajući svijetu kulturu i civilizaciju koju čovječanstvo do tada nije poznavalo.

Po(r)uke hidžre

Čineći Hidžru, muslimani su uglavnom ostavljali sve što su posjedovali, spašavajući samo svoju vjeru i goli opstanak. Mnogi su ostavljali i svoje najbliže, koji sa njima nisu dijelili uvjerenja. Sve za vjeru, vjera ni za što, dakle. Veličanstven je primjer Suhejba Er-Rumija, koji je u Meki napravio sjajnu karijeru i stekao ogromno bogatstvo. Da bi ga pustili da se pridruži svojoj braći u ovom plemenitom pregnuću, sav imetak je ostavio mušricima. Čuvši za to, neki muslimani su konstatovali da je Suhejb bankrotirao i propao, na što je Poslanik a.s. rekao: «Suhejb je na dobitku!»

Muhammed a. s. nije prvi krenuo za Medinu, već je nadzirao odlazak svojih sljedbenika, kako bi se on odvijao sigurno i organizirano, za razliku od mnogih koji su u prošleme ratu prvi zbrisali, a onda se vratili kada je sve već završeno. Tek kada je saznao za planove o svome ubistvu, morao je i sam krenuti.

Plan ubistva Muhammeda a. s. je bio perfidan: trebalo je učestvovati više pojedinaca iz raznih plemena koji bi zajedno udarili, pa Poslanikova porodica ne bi mogla tražiti

osvetu, jer bi se krivica raspodijelila na sva plemena, a ne može se sam protiv svih. Ondje gdje su svi krivi, na kraju ispada da niko nije kriv.⁴⁷

Kako bi omogućio Muhammedu a. s. da neopaženo odmakne, u njegovu postelju je legao hazreti Alija. Kada su zavjerenici pred zoru vidjeli da je u postelji on, Poslanik je već poprilično odmakao. U svakom dobu postoje pojedinci koji su spremni žrtvovati se za opšte dobro. I u nedavno završenom ratu su mnogi lijegali u postelju-rov i žrtvovali svoje živote kako bi zaštitili svoj narod, svoju državu i sve vrijednosti za koje se muslimani i ljudi dostojni toga imena moraju i trebaju boriti.

Da bi zavarao potjere i zameo trag, Muhammed a.s., je sa Ebu Bekrom umjesto direktno prema Medini (tada Jesribu) krenuo prema jugu. Time je svakako potencijalne lovce na visoku raspisanu nagradu barem na neko vrijeme usmjerio na drugu stranu. Muslimani moraju imati svoje dugoročne planove čije detalje ne mora svako znati, a do ciljeva u njima zacrtanih može se doći i zaobilaznim putevima.

Za svoga vodiča prilikom Hidžre, Muhammed a.s., je unajmio jednog mekkanskog mušrika, koji je bio to što jeste, ali je zato dobro poznao puteve kroz pustinju. U ovom slučaju je, dakle, presudila stručnost, dok za neke druge poslove od kojih zavise generalna usmjerenja mora postojati i idejna opredjeljenost.

⁴⁷ Slično se dogodilo i u protekloj agresiji na Bosnu i Bošnjake. Prvo su napali agresori sa istoka i svijet je znao šta je posrijedi. Potom su im se pridružili oni sa zapada i zakomplicirali situaciju i zamaglili krivicu i odgovornost. Potom je došla i međunarodna zajednica, u različitim oblicima. Na kraju se proturaju teorije da je to bio građanski rat, iz udžbenika se briše sve što govori o agresiji, zločinu i sl. Primjera ima mnogo. I različite alijanse i koalicije koje se sklapaju na lokalnom i međunarodnom nivou se uklapaju ovdje.

Paučina na ulazu u pećinu Sevr u kojoj su se neko vrijeme skrivali Muhammed a.s., i Ebu Bekr je odvratila potjeru od ulaska unutra, jer su smatrali da bi ona bila potrgana prilikom njihovog ulaska. Može se, dakle, reći da je ta tanka i slabašna paučina, Allahovom odredbom, naravno, spasila islam. I u svakodnevnom životu treba voditi računa o sitnim dobrim, ali i lošim djelima i ne podcjenjivati ih. Možda baš neko sitno dobročinstvo ili sitni grijeh pretegne na vagi naših djela na Sudnjem danu: «Ko uradi koliko trun dobra, vidje će ga, a ko uradi koliko trun zla vidjet će ga».

Tekovine Hidžre

-džamija: Za vrijeme Hidžre, čak prije stizanja u Medinu, Muhammed a.s., je u mjestu Kuba u njenoj blizini sagradio prvu džamiju u islamu. Čin je to kome ne treba puno objašnjenja. Iz džamije kao jezgra treba da potiču sve aktivnosti zajednice muslimana, jer je on ta koja, kako joj i samo ime kaže, «koja okuplja i sjedinjuje.»

-bratimljenje među muslimanima: Odmah po dolasku u Medinu, Muhammed a.s., je izvršio bratimljenje među muslimanima, kako ne bi došlo do podjela po bilo kojoj osnovi, kojima su ljudi i tada kao i danas skloni. Svakom muslimanu je određen brat po vjeri. Mnogi su se odricali polovine svoga imetka u korist svoga pobratima, čak su se u početku međusobno i nasljeđivali, da bi potom prednost bila data krvnom srodstvu.

-reguliranje odnosa sa nemuslimanima: Došavši u Medinu, muslimani iz Meke su u njoj, pored medinskih muslimana, zatekli i određeni broj kršćana i jevreja. Kako bi se precizno znale svačija prava i obaveze, Muhammed a.s., je sačinio tzv. Medinsku povelju, prvi medinski ustav.

-značaj namjere – nijjeta: Većina muslimana koja je učinila Hidžru učinila je to u ime Allaha dž. š.. Kako se ne bi pomislilo da sam čin preseljenja (ili bilo koje dobro djelo) nosi sa sobom nagradu, bez ulaženja u motive kojima se neko rukovodio, bez razmatranja nijjeta, namjere, nakane, poriva, Muhammed a.s., je izrekao čuveni hadis: «Djela se cijene po namjerama i svakome pripada ono što je namjeravao. Čija hidžra bude u ime Allaha i Njegovog poslanika, njegova hidžra i jeste u ime Allaha i Njegovog poslanika. Čija hidžra bude radi dunjaluka koji će steći ili žene koju će oženiti, njegova hidžra je u ime onoga zbog čega ju je učinio.»

Dimenzije hidžre

Hidžra jeste selidba muslimana na poziv resulullaha Muhammeda, a.s., iz Mekke u Medinu. To je bila selidba na Allahovom putu i po Njegovoj naredbi i odredbi. Napuštao se dom, porodica, prijatelji i bližnji, napuštao se imetak (kuće, dućani i imanja), napuštao se zavičaj. Išlo se u drugu sredinu među ljude od istog naroda, ali ipak nepoznate. Išlo se u neizvjesnost, a sve to radi Allaha, dž.š., i Njegovog zadovoljstva. Veličinu ovog čina može donekle osjetiti onaj kome je suđeno da u proteklom ratu bude muhadžir. Ti ljudi znaju šta znači "preko noći" ostati bez ičega i ići u novu sredinu, u potpuno novi početak. Zaista je ovo jedan značajan ispit imana, značajno iskušenje.

Hidžra je u svim svojim dimenzijama prožeta džihadom. Na ovom nivou promatranja džihad je bio zastupljen u oba svoja oblika, i veliki i mali. Čovjeku (ashabu) dolazio je šejtan da mu govori: "Ostani u svom domu sa svojom porodicom. Ostani uz svoj imetak, kuću, dućan, stoku. Kuda da ideš? Zar u nepoznat kraj, a zavičaj da ostavljaš", itd. Koliko li je samo bilo takvih i sličnih šejtanskih spletki u dušama ashaba, ali su oni ipak čvrsto i nepokolebljivo predani Allahu, dž.š., i vjerni Njegovom Poslaniku, lomili i rušili sve prepreke unutarnjih džihada (borbom protiv šejtana u sebi) i odlazili na put hidžre, selidbe Allahu, dž.š., i Njegovom Poslaniku. Njihov zavičaj ostao je iza njihovih leđa. Nije lahka ova borba! Čak je i Muhammed, a.s., kako se prenosi u nekim njegovim biografijama, pri odlasku iz Mekke okrenuo svoje lice tom svetom gradu, od Allaha posebno odabranom i rekao: "Allah zna da si mi od svih gradova na zemlji najdraži i da me ne izgone, nikada te ne bih napustio."

Dolaskom u Medinu, nastupila je nova situacija. Sada su muslimani imali "svoj" grad i ubrzo je uspostavljena tzv.

"Medinska zajednica" tj. cjelovita islamska država. Tu, u Medini, koncentrisali su se muslimani, formirali i ustrojili vojsku mudžahida, a ubrzo kada je stigla objava sa naređenjem borbe, započeo je i tzv. mali džihad tj. oružana borba protiv kjafera i mušrika. Dakle vidimo da je ova dimenzija hidžre itekako bila prožeta džihadom, kako velikim tako i malim.

Znamo da je ta borba, i unutarnji i vanjski džihad, odnosno i mali i veliki džihad, ostala stalno svojstvo ashaba pod vodstvom Muhameda, a.s., i pravednih halifa nakon njega. Tada su oni, boreći se protiv šejtana u sebi, svoje duše dovodili Allahovom milošću u stanje čistoće i predanosti Bogu, tako da su njihove duše sjale Allahovom svjetlošću. Ta svjetlost je sjala u njima i oni su tu svjetlost Islama širili svijetom putem malog džihada, ali i putem misionarstva (da'we), već prema prilikama, tako da su za svoga života postigli da na ogromnom prostranstvu od Atlantika na zapadu do Indije na istoku Allahova riječ bude gornja (da vlada Allahov zakon nad svim ljudima). Tako su oni, ashabi, najbolja generacija muslimana koja je odrasla i vaspitala se uz objavljivanje Kur'ana i pod vodstvom Muhammeda, a.s., postali prave "Allahove halife na zemlji" i "narod najbolji od svih koji naređuje dobro, a zabranjuje zlo", kako ih je sam Allah, dž.š., nazvao kroz Kur'an.

Postoji i drugo objašnjenje i podjela hidžre i džihada, a to je ono po kome se hidžra tumači kao iseljenje, odnosno napuštanje grijehova. Po jednoj izreci muhadžir je onaj koji se iseli, odnosno napušta grijeh. Da li je ovo tumačenje ispravno i zadovoljavajuće? I onaj ko se uprlja grijesima, i kasnije prestane da ih čini i udalji se od njih, također je jedna vrsta muhadžira, jer je prestao da čini grijehove. Svi oni koji su se pokajali, saglasno ovakvom rasuđivanju, bili bi muhadžiri. Budući da su ostavili jednu fazu grijeha oni su slični Fuzejl ibn Ajazu i Bušr Hafiju. Fuzejl ibn Ajaz bio je

čovjek koji se prvi bavio krađom. Zatim se promijenio i iskreno se pokajavši ostavio sve grijehove koje je inače činio i posta veliki čovjek. Čovjek koji je ranije bio kradljivac i odmetnik, i od koga su strahovali drugi ljudi, postao je ne samo bogobožan i pobožan čovjek, već i učitelj i vaspitač. Kada se jedne noći uspio uz neki zid spremajući se da ga preskoči, pogled mu se zadržao na nekom pobožnjaku koji je bdio klanjajući, čitajući Kur'an i moleći se: desilo se da uči sljedeći ajet: "Zar nije vrijeme da se vjernicima srca smekšaju kada se Allah i Istina koja se objavljuje spomene", odnosno, dokle neposlušnost i pobijanje sa srcem kao od kamena i okretanje od Boga? Zar nije vrijeme za okretanje i povratak Bogu? Zar nije trenutak za napuštanje grijeha?

Kada je ovaj čovjek stojeći na zidu čuo ove riječi, isto kao da se to njemu lično objavilo, kao da je on bio onaj kome su te riječi upućene i namijenjene, uskliknuo je: "O Bože! Vrijeme je, zaista, došao je upravo taj trenutak! Sišao je sa zida i kasnije ostavio sve poroke - krađu, piće i kocku. Udaljio se od svih tih radnji, sve što je na taj način stekao, bilo je vraćeno vlasnicima, oslobodio se duga i vratio Božije pravo. Dakle, i on je muhadžir, jer je napustio grijeha.

Slično stoji i u vezi džihada. Mudžahid je onaj ko se bori protiv svojih strasti. Mudžahid je onaj ko se u unutrašnjoj borbi koja konstantno postoji kod svakog bića izbori protiv svoje pohote i putene prirode i strasti.

Da li su svjedočanstva o hidžri svjedočanstva jednog specifičnog događaja? Događaja vezanog za prošlost? I danas, uopšte, poslije tog perioda, hidžra u islamu nema drugo značenje. Ili je i hidžra poput samog vjerovanja i džihada, pa kao što vjerovanje i džihad ne pripadaju isključivo ranom islamu, hidžra također nije vezana isključivo za rani islam.

Imam Ali je u "Stazi rječitosti" razmatrajući ovo pitanje, jasno rekao: "Hidžra je ostala, po svome dekretu, u

prvobitnom stanju, znaci hidžra ne pripada jednom određenom vremenu, ni mjestu".

Šta znači hidžra? Ako hoćemo da objasnimo hidžru, kako to moramo da učinimo?

Hidžra, kao što smo vidjeli na početku ove knjige znači iseljenje, činiti pokret, preseljenje iz domovine, od prijatelja, ostavljanje svega iza sebe. Zašto? Radi spašavanja vjerovanja. Očigledno je da ovakav stav ne može, po logici islama, da bude ograničen određenim vremenom i određenim mjestom, ali naravno, ima uslove. Hidžra znači ići daleko od domovine i života u njoj i ostaviti sve to radi očuvanja vjerovanja (imana). Znači, ako se nalazimo u uslovima u kojima je naše vjerovanje u opasnosti, ili je vjerovanje naše zajednice u opasnosti, ili je naš islam u opasnosti, i suđeno nam je da između grada i doma, na jednoj strani, i imana, na drugoj, izaberemo jedno. Ili da ostanemo u svojoj kući i da izgubimo svoje vjerovanje (ili da na ovakav način nastane drugo vjerovanje), ili da se radi očuvanja vjerovanja, odrekemo svoga doma. Islam bira drugo rješenje. Postoji jedan ajet u Kur'anu koji ne prihvata izgovor osobe koja podliježe pritisku sredine, kao mnogi ljudi u današnje vrijeme koji podliježu toj sredini. Danas je pitanje pritiska sredine postalo izgovor za mnoge ljude. "Gospodine, zašto si ti ovakav?", ili na primjer: "Gospođo, zašto ti ideš napolje bez hidžaba i razgolićena?". Kažu : "Sredina je ovakva, sredina to nameće." Drugoga pitaju: "Zašto ti prisustvuješ skupovima koji su haram?" Sjedenje za stolom za kojim serviraju alkohol, čak ako hoćeš da jedeš halal hljeb, je haram. Pitaš ga zašto prisustvuje ovakvim gozbama. Kaže da su uslovi života i situacija takvi: "Šta da radimo, sredina je pokvarena?" "Zašto tvoja djeca idu da gledaju loše filmove?" Kaže: "Pa, dobro! Takva je sredina, zar mogu da ih spriječim?" "Zašto ne idu u džamiju?" "Sredina je korumpirana." Pitanje pritiska sredine je postalo izgovor za

neke ljude. Po islamu, ovakav izgovor nije prihvatljiv. Sredina je korumpirana, sredina ne dozvoljava, u ovoj sredini ne možemo da imamo bolje aktivnosti. Islam ne prihvata takav izgovor.

Znači, mi u prvom redu imamo dužnost da svoju sredinu učinimo jednom pogodnom sredinom, ali ako se nalazimo u sredini koju nismo u mogućnosti da pretvorimo u jednu islamsku sredinu i atmosferu, i ako osjećamo da ćemo u toj sredini izgubiti svoje vjerovanje, vjerovanje naše djece, žene i buduće generacije, islam kaže da tu sredinu napustimo. Napuštanje ne znači da čovjek napusti jedan grad i da ide u drugi, ili da napusti jednu zemlju i da ide u drugu zemlju, već je ono primjenljivo i u odnosu na mahale.

Kur'an kaže: "Kada budu uzimali duše onima koji su se prema sebi ogriješili, meleki će upitati: "Šta je bilo s vama?" - "Bili smo potlačeni na Zemlji" – odgovorit će. - "Zar Allahova zemlja nije prostrana, i zar se niste mogli nekud iseliti?" - reći će meleki, i zato će njihovo prihvatilište biti Džehenem, a užasno je on boravište."

"Mi smo bili jadni ljudi, zabačeni u malom dijelu zemlje, nismo imali pristup nauci, nismo imali alima. Šta smo znali šta je islam? Šta je istina? Niko nam nije ništa rekao. Bili smo na jednom mjestu odakle nismo imali pristupa bilo čemu. Naša sredina je bila izopačena, naša sredina nije bila pogodna". Da li će meleki prihvatiti te njihove izgovore, opravdati ih i reći da ih Bog neće kazniti? Da li će reći: "To što je vaša sredina bila iskvarena, vi niste krivi"? Ne, oni će reći : "Zar Allahova zemlja nije bila prostrana? Da li su vas vezali za tu iskvarenu zemlju? Da li je svuda u svijetu bilo tako? Ili je postojalo mjesto u svijetu, u kome bi, da ste otputovali i preselili se u njega, bilo sto posto pogodno? Zašto niste to uradili? Zar Allahova zemlja nije bila prostrana? Zar niste mogli da učinite hidžru? Zašto niste otišli u drugu sredinu?" Islam smatra jednim od

osnovnih pitanja preseljenje iz jednog mjesta u drugo, radi spašavanja vjere, i ta odredba vazi zauvijek, nije poništena i ne odnosi se samo na prve muhadžire.

Hidžru možemo promatrati na još jednom nivou. Naime hidžra tj. seoba znači i ostavljanje nevjerovanja, a prihvatanje islama. Svaki čovjek se rodi u islamu, ali ga roditelji poslije odgoje kao muslimana ili kitabiju (sljedbenika Knjige tj. jevreja ili kršćanina) ili pak kafira ili mušrika (ateistu, sekularistu ili mnogobošca). Znači, velika je Allahova milost nad ljudima koji su rođeni i odrasli u islamu. Ostali su dužni učiniti ovaj vid hidžre, seliti se od naslijeđene tradicije nevjerstva ili krivovjerstva ka istini tj. islamu. Jasno je da je ovdje itekako potreban unutarnji džihad. Koliko li se čovjek mora boriti sam protiv sebe da bi iz svog života izbacio ukorijenjene zablude, neistine, predrasude i prihvatio istinu Islama. Ta borba je dugotrajna, mukotrpa i puna iskušenja, ali onaj ko uistinu hoće može je uz Allahovu milost, pomoć i podršku itekako uspješno voditi.

Mi znamo da smo stvoreni sa svrhom. Isto tako znamo da smo dovedeni na Zemlju da kroz iskušenja dunjaluka pokažemo hoćemo li uistinu ispunjavati naše zavjete date Bogu da ćemo samo Njemu robovati i slijediti Njegove Knjige i Poslanike. Eto to je svrha našeg boravka na Zemlji. Zato je uistinu od izuzetnog značaja šta smo mi sami sebi odredili za naš životni cilj na dunjaluku tj. šta mi hoćemo da postignemo u našem životu. Nažalost već tu, na prvoj stepenici većina ljudi se strmoglavljuje na šejtanski put, jer za svoj životni cilj uzimaju užitak na ovom svijetu. Oni čitav svoj život posvete tome da što više uživaju na ovom svijetu, pa se to pretvori u trku za zarađivanjem i gomilanjem novca. Oni malo i formalno, a najveći broj njih nikako ne izvršavaju svoje obaveze prema Bogu. Allaha zaboravljaju (kufr), a njihova božanstva postaju njihove strasti i novac (širk).

Da strasti itekako mogu pojedincima biti njihov bog potvrđuje Kur'an gdje se na jednom mjestu kaže: "Zar nisi vidio onoga koji je svoju strast za svoga boga uzeo". Taj put dakle vodi samo u vatru.

Vjernici, pak za svoj životni cilj uzimaju ispunjenje obaveza prema Bogu. Oni čitav svoj život hoće da posvete ka tome da što bolje i potpunije ispune svoja obećanja i obaveze data Allahu još prije rođenja. Jedan islamski učenjak je rekao: "Dunjaluk je ahiretska njiva". Koliko mnogo mudrosti u tako malo riječi...Istinskom vjerniku je to dovoljno.

Dakle, ako hoću da budem predan i pokoran Bogu, a to je značenje riječi islam, ja ne mogu sebi reći: "Ja hoću da na Zemlji živim kako je meni volja tj. po zakonu koji sam sebi donesem", jer je to put u vatru. Naprotiv, ako sam vjernik mogu samo reći: "Ja hoću da živim onako kako je Allah, dž.š., propisao". Dakle islam je način života, a Kur'an je "udžbenik života". Muhammed, a.s., je primjer za vjernike, prvi učitelj i imam muslimanima. Ja obožavam Onoga prema čijoj volji uređujem svoj život. Ako uredim svoj život prema svojim strastima i prohtjevima oni su onda moji bogovi, a ako uredim svoj život prema Kur'anu i sunnetu Muhammeda, a.s., moj Bog je Allah, dž.š.

Ako malo razmislimo možemo doći do zaključka da je zaista korijen svih grijeha u ljudskim željama za užitkom na dunjaluku. Koliko li je u historiji ljudske civilizacije na Zemlji samo namaza ostavljeno radi gomilanja novca ili sjedeljke, jela, pića, zabave ili pak spavanja? Koliko li je bilo zavisti, podlosti, spletke i urota pa i ubistava radi vlasti?!. Jednostavno može se reći da zaista nema grijeha, a da mu u korijenu ne leži neka ljudska strast i želja za užitkom. Zaista su strasti i prohtjevi ljudske duše najmoćnije oružje Iblisovo. Zato vjernici moraju lomiti i sputavati svoje strasti i prohtjeve. Moraju ih stavljati u lance. Strasti moraju biti

robovi čovjeka, a ne njegovi bogovi. One moraju slušati njega, a ne on njih. To je sama suština Islama, osloboditi dušu od robovanja lažnim bogovima oličenim u kumirima i strastima, da bi ona robovala Allahu, dž.š. Ovdje je potrebna stalna borba i to unutarnji džihad protiv šejtana u sebi. Ta borba prestaje tek sa smrću.

Naravno da nije cilj te borbe ubiti strasti u sebi, cilj ih je samo uklopiti u Allahove granice. Dakle, treba uživati u dunjaluku, ali samo onoliko koliko je Allah, dž.š., odredio i na način kako je On to odredio. Na ovaj način čovjek postaje Allahov halifa (namjesnik) u carstvu svoje duše. Tada Allahova riječ "biva gornja" u njegovoj duši i karakteru. Lišen je svih strasti i predan Bogu (musliman, mumin).

Naredni nivo promatranja hidžre naslanja se na prethodni, a to znači hidžra kao seoba od džahilijeta (neznanja) ka ilmu (znanju). Vidjeli smo da čovjek, vjernik mora ostaviti življenje po svom nahodanju i prihvatiti življenje po Allahovom zakonu. Naravno, osnovna stvar, uvjet da nečije putovanje radi učenja bude prava hidžra jeste da to učenje bude u ime Allaha, Koji stvara...

U suri An-Nisa, ajet 100, čitamo: "Onaj ko se iseli Allaha radi naći će na Zemlji mnogo mjesta, uprkos svojih neprijatelja, i slobodu. A onome ko napusti svoj rodni kraj radi Allaha i Poslanika Njegova...", znači, ovdje se istovremeno spominju dvije hidžre: duhovna i tjelesna. Njegovo tijelo se seli iz jednog grada u drugi, i njegov duh se uzdiže od stepena egoizma do stepena iskrenosti. U Kur'anu se kaže da će Bog nagraditi ovakvog muhadžira. Ovaj ajet obuhvata pored ostalih i tragaoce za naukom, koji se sele iz jednog grada i domovine u drugi grad. Zašto? Zato da bi učili islamsku nauku i stekli znanje. Šta je cilj ovakvog učenja? Da li je ono radi sticanja imena? Ne. Slave? Ne. Počasti? Ne. Da bi rukovodili drugima? Ne. Da bi ih ljudi ljubili u ruku? Ne. Da bi bili bogati? Ne. Njihov jedini cilj je

upućivanje i pripovijedanje narodu, povećavanje svog vjerovanja i usmjeravanje naroda. Ako se nađu takvi ljudi, a ima ih mnogo, to su muhadžiri. Ovi stranci, koji su se udaljili od svojih gradova i domovine radi sticanja znanja, a njihov cilj u vezi ovog učenja je zadovoljavanje islamskih potreba i zadovoljavanje Allaha. Čak nije nužno da ovakav čovjek ide da uči o islamskim vjerovanjima, komentarima i odredbama. Neko može da izabere drugi predmet i da, u skladu sa značenjem ovog ajeta, njegov cilj bude zadovoljavanje jedne islamske potrebe. Na primjer, jedna osoba može da izabere medicinu. Ali, zašto je izabrala tu granu? Radi osjećanja da je islamskoj zajednici potreban jedan muslimanski ljekar. Odlazi da studira medicinu, a ne zato da bi se obogatio, ne zato da bi dobio titulu doktora, već zato što je to jedna nužna potreba za islamski svijet, kome je neophodno dovoljno ljekara radi zadovoljavanja potreba muslimana. Da bi se liječili njihovi pacijenti. Ovakva osoba je iseljenik za Allaha i Njegovog Poslanika a.s. Ako ovakva osoba umre u toku muhadžireta, ona je mlađi brat mučenika (šehida), zato što je muhadžir mlađi brat mudžahida, a mudžahid je stariji brat muhadžira.

Kur'an kaže: "...A onome ko napusti svoj rodni kraj radi Allaha i Poslanika Njegova, pa ga stigne srnrt, nagrada od Allaha njemu je sigurna."

Na drugim mjestima smo rekli da su muhadžir i mudžahid uvijek zajedno. Sada, ako neko bude i muhadžir i mudžahid, ko je on? U tom smislu je i sljedeći ajet:

"Allah je od vjernika kupio živote njihove i imetke njihove u zamjenu za Džennet koji će im dati - oni će se na Allahovu putu boriti, pa ubijati i ginuti. On im je to zbilja obećao u Tevratu i Indžilu i Kuranu -, a ko od Allaha dosljednije ispunjava obećanje svoje? Zato se radujte

pogodbi svojoj koju ste s Njim ugovorili, i to je veliki uspjeh."⁴⁸

Možemo zaključiti da se vjera u svom društvenom aspektu temelji na dva stuba: džihadu i hidžri. Časni Kur'an s posebnom pažnjom i zahvalnošću govori o ovim temama, a borcima na Božjem putu i iseljenicima iskazuje vanrednu počast. U mnogim kur'anskim ajetima nailazimo na izraz "oni koji se bore" i "one koji se isele" i o ovoj dimenziji treba reći nekoliko riječi:

"Oni koji vjeruju i isele se, i bore se na Allahovom putu, i oni koji daju sklonište i pomažu, oni su, zbilja, pravi vjernici"⁴⁹

Postoji poznata storija o pehlivanu Purjai Valiju, heroju i šampionu koga su drugi pehlivani smatrali simbolom plemenitosti, viteštva i pravim gnostikom. Prenosi se da je jednom otišao u drugu zemlju gdje je trebalo da određenog dana odmjeri snagu sa drugim borcima. Uvečer je susreo staricu koja je za blagoslov dijelila halvu i od ljudi tražila da joj izuče dovu. Starica nije poznaval Purjai Valija, pa mu je prišla, dala malo halve i rekla: "Imam jednu potrebu, učini dovu za mene". "Kakvu potrebu" - upitao je Purjai. "Moj sin je prvak, a sutra treba da se takmiči protiv prvaka druge zemlje. Sve što imamo je ono što on zaradi od takmičenja, ukoliko sada izgubi, naš život će biti jadan, njegov ugled će nestati, a ja ću starica propasti." Purjai Vali reče: "Zamoliti ću se za tebe, budi sigurna." Kada je ostao sam, razmišljao je: Šta da radim sutra? Ako budem jači od njega, da li da ga porazim ili ne? I došao do zaključka da je šampion onaj ko se bori protiv svojih strasti. Kada su određenog dana izašli na megdan, on je shvatio da je premoć na njegovoj strani, i da može odmah da ga baci na leđa i savlada. Ne želeći da se

⁴⁸ *Et-Tewbe:111*

⁴⁹ *Kur'an 8:74*

to vidi, on se neko vrijeme rvaao s njim, i pustio svog protivnika da ga savlada, obori i sjedne na njegove grudi. Prenosi se da je u tom momentu osjetio kao da mu je Uzvišeni Bog otvorio srce i omogućio da njime vidi svijet meleka. Zašto? Zato što je makar za jedan trenutak nadvladao svoj ego. Zato što je mudžahid onaj ko se protiv sebe bori i zato što je junak onaj ko nadvlada svoje strasti, a kao što je rekao Božiji Poslanik a.s., nije junak onaj ko diže teret, već onaj ko pobijedi svoje strasti. Drugo tumačenje hidžre je napuštanje grada u kome je grijeh rasprostranjen, dok drugo objašnjenje džihada znači borba protiv strasti. Da li je ovo ispravno tumačenje? Na neki način jeste, ali je ovo protumačeno i na pogrešan način. Rečenicu "muhadžir je onaj ko ostavi grijeh, a mudžahid je onaj ko se bori protiv svojih strasti" izrekli su prvaci vjere. Božiji poslanik a.s., je rekao: "Veliki džihad je borba protiv strasti". Ono što je u tome iskrivljeno i pogrešno jeste to što su neki, pravdajući se time da hidžra predstavlja napuštanje grijehova, a džihad isključivo borbu protiv strasti i unutrašnjih poriva, odbacili fizičku hidžru, odnosno iseljenje u pravom smislu te riječi i odustali od stvarnog džihada, odnosno fizičke borbe protiv neprijatelja, rekavši "umjesto da ostavimo dom i porodicu, roditelje i rođake, mjesto i sredinu i postanemo izbjeglice u tuđoj sredini, mi ćemo ostati u našim domovima i prestati sa grijehovima, tako da ćemo i na taj način biti muhadžiri". Drugi kažu: "umjesto napora na Božijem putu u borbi sa neprijateljima vjere ostat ćemo u našim kućama i posvetiti se duhovnom pregnuću i iskorjenjivanju poriva, tako da smo čak i iznad onih drugih"!

Hidžra u značenju napuštanja grijeha i džihad kao borba protiv sopstvenog ega ne može biti izgovor za odbacivanje fizičke hidžre i fizičkog džihada. Moramo razumjeti da u islamu postoje dvije vrste hidžre, a ne samo jedna; također i

dva oblika džihada. Svaki put kada, vadeći se na prvi odbacimo drugi, iskrivili smo učenje islama.

Nemoguće je da neko ko nije učestvovao u pravoj borbi stigne na stupanj mudžahida, isto kao što ne može da postigne stupanj muhadžira onaj ko se nije fizički iselio.

Takva je psihologija čovjeka, to jest postoje određeni faktori, i ako čovjek ne pređe njihove stupnjeve, on ne može steći ono potrebno iskustvo koje treba da ima. Primjera radi, prema islamu, brak u više pogleda predstavlja svetinju, za razliku od nekih religija u kojima je celibat svjetinja. Zbog čega je tako? Jedan od razloga je odgoj čovjekovog duha. Postoji jedna posebna vrsta iskustava i stanje savršenstva čovjekovog duha koje je moguće pronaći samo u braku.

To znači da ako jedna žena ili muškarac bude do kraja života neudata ih neoženjen, u duši takvog čovjeka se osjeća neka vrsta nezrelosti, iako se on cio život bavi molitvama, monaštvom, postom i borbom protiv tjelesne požude. Razlog ove nezrelosti je što takav čovjek, bilo žena ili muškarac nije u braku. Zato islam smatra da je brak tradicija (sunnet), a jedan od aspekata braka je njegov uticaj na vaspitanje i zrelost čovjekovog duha. Možda neki kažu da ako mi nismo u braku da nismo ni sami; to nije tačno, jer pitanje braka znači izabrati supružnika, biti odgovoran prema bračnom drugu, a kasnije prema djeci. To je ono što usavršava duh čovjeka i ništa ga ne može zamijeniti. Svaki faktor koji utiče na vaspitanje čovjeka, djeluje samo za sebe i drugi faktor ne može djelovati umjesto njega. Hidžra i džihad su također, faktori koje se ne mogu zamijeniti drugim faktorima. Borba protiv nefsa, odnosno strasti, vazi za sebe isto kao i napuštanje grijehova. Međutim, praktična hidžra (iseljenje iz mjesta boravka) se ne može zamijeniti napuštanjem grijehova, a džihad (borba) sa neprijateljem se ne može zamijeniti džihadom protiv nefsa i obratno, džihad sa

neprijateljem ne može zamijeniti džihad sa nefsom. Islam ih stavlja jedan pored drugog.

Poslanik islama a.s. je odredio dužnost za ljude i rekao: "Dužnost jednog muslimana je da uvijek ima ozbiljnu i istinsku namjeru i odluku da ako nužnost zahtijeva, napusti mjesto boravka (hidžret), a ako je nužno vrši džihad."

Kad umre onaj koji nije ušao u džihad ili nije razmišljao o njemu, umro je kao neka vrsta munafika (licemjera). Oni ljudi čije je namjera da u slučaju nužde idu u džihad ili da se isele iz mjesta boravka, mogu da dostignu status pravih muhadžira i mudžahidina.

Ku'ran kaže: *"Vjernici koji se bore - osim onih koji su za borbu nesposobni - nisu jednaki onima koji se na Allahovom putu bore imecima svojim i životima svojim. One koji se budu borili ulažući imetke svoje i živote svoje Allah će odlikovati čitavim stepenom nad onima koji se ne budu borili, i On svima obećava lijepu nagradu. Allah će borcima, a ne onima koji se ne bore, dati veliku nagradu,"*

Muslimani koji se bore na Allahovom putu svojom imovinom i životom, nikako nisu jednaki sa onim muslimanima koji sjede kod kuće (govorimo o ispravnim muslimanima) samo iz tog razloga što ima drugih koji će se boriti. Kur'an ne negira one koji su iz zdravstvenih i starosnih razloga spriječeni da idu u džihad, i koji, kad bi mogli, bili bi ispred svih ostalih u džihadu na Božijem putu. Kur'an smatra da se takvi ljudi nalaze na nivou mudžahida na Allahovom putu.

Ako želimo da razmotrimo duh hidžre i džihada bilo sa materijalnog ili duhovnog aspekta, vidjet ćemo da hidžrat znači odvajati se i udaljiti se od onoga što se vezalo za čovjeka ili se čovjek vezao za njega. Džihad znači sukob i borba, bilo sa neprijateljem ili sa sopstvenim požudama.

Bez hidžre i džihada ne ostaje za čovjeka ništa osim poniženja i ropstva. To znači da je čovjek onda čovjek kada

nije ponižen u odnosu na ono što ga okružuje, ili ono što se vezuje za njega. Inače, ako je čovjek ponižen u odnosu na materijalnu ili duhovnu sredinu gdje živi, nije slobodan čovjek u pravom smislu te riječi. Takav čovjek je jadan, zarobljen i beznadežan.

Ako razmotrimo spoljašnju hidžru postavlja se pitanje: da li je za čovjeka bolje da putuje ili da ostane na jednom mjestu? (Naravno ovdje ne mislimo da čovjek neprestano putuje i da nikada ne ostane na jednom mjestu i da nema svoj dom). Da li je za čovjeka bolje da uvijek živi u jednom domu i da mu se ne desi putovanje, ili je putovanje korisno za čovjeka i ono je neka vrsta hidžre?

U islamu se uglavnom preporučuje putovanje, s tim da to ne znači da neko mora neprestano putuje ili da se seli s mjesta na mjesto. Međutim, živjeti cio život u jednom selu, gradu ili zemlji, a ne putovati van okvira mjesta boravka, slabi i ponižava duh čovjeka.

Veoma je korisno i djelotvorno ako čovjek uspije da putuje i da vidi sve što nije uspio da vidi u svojoj domovini, naročito koristeći znanje koje je stekao boraveći u svom mjestu boravka (jer ako čovjek putuje bez znanja, taj put neće imati nikakav efekat), a potom da se vrati svojoj kući. Ni jedan drugi faktor, čak ni čitanje knjige ne može imati uticaj na duh čovjeka i njegovu zrelost, koliko putovanje i udaljavanje od kuće utiče na njega.

Ako čovjek, na primjer ne putuje u islamske zemlje i kaže da će umjesto toga čitati knjige, on ne može postići adekvatan rezultat. Nema sumnje da je čitanje knjiga veoma korisno, ali čitanje nikada ne može zamijeniti putovanje koje znači promijeniti klimu i sredinu, kao i neposredno posmatranje i razgledanje te sredine.

U Kur'anu postoje ajeti koji naređuju ljudima da putuju po Zemlji: "*Reci: "putujte po svijetu..."*⁵⁰, "*Zašto ne putuju po svijetu..."*⁵¹

Svi tumači Kur'ana su jednoglasni u tome da se ovdje misli na proučavanje historije. Međutim, Kur'an za proučavanje historije ne preporučuje čitanje historijskih knjiga, nego poziva na proučavanje historijskih spomenika i tragova, jer je to mjerodavnije od čitanja historijskih knjiga. Osim toga, to je i samo putovanje koje ima svoje prednosti i koristi. Ništa ne može zamijeniti putovanje.

Neke od koristi putovanja, naravno, sve ovo se odnosi na one koji su u mogućnosti su:

1 - Oslobođenje od briga i tuge - Putovanje umanjuje ili otklanja tuge, brige i zabrinutosti. Čovjek živi u sredini gde ima uspomene i ta sjećanja uvijek asocijaju tugu, brigu i probleme. Putovanje prirodno znači napustiti mjesto boravka i ostavljati za sobom brige i probleme.

2 - Sticanje zarade - Ako ste inteligentni, možete da stičete zaradu putujući. Čovjek ne smije u sticanju zarade biti ograničen samo na ono što postoji u njegovom okruženju. Možda će čovjek zbog svojih sposobnosti biti veoma uspješan ukoliko napusti svoju sredinu i moći će sebi da obezbjedi bolji život.

3 - Sticanje nauke –

4 - Saznanje o drugim običajima –

5 - Druženje i razgovor, na putovanju ćete imati priliku da se upoznate i družite sa velikim ljudima. Takvo druženje će usavršiti vašu dušu.

Naravno, putovanje ne znači da nam je cilj da vidimo gdje su najskuplji hoteli, gdje možemo jesti najbolju hranu ili gdje možemo naći dobru zabavu, nego to znači da ćemo

⁵⁰ Kur'an 27:69

⁵¹ Kur'an 30:9

putovati i napustiti svoju sredinu i dom da bi stekli najbolje nauke, znanje i da bi se usavršili.

Kao što smo napomenuli, u hadisima postoji i duhovno tumačenje hidžre: "Muhadžir je onaj koji napušta zlo". Naravno ovo ne znači da se negira fizičko iseljenje, to je dokazivanje hidžre na duhovnom nivou. To znači da hidžra islamu nije samo napuštanje grada, doma i zemlje, jer kako smo rekli, čovjek ne treba da bude zarobljenik duhovnih osobina i karakteristika za koje je vezan, ili ostalih duhovnih faktora sredine u kojoj živi. Ova hidžra je neka vrsta slobode i negiranje ropstva; isto tako čovjek ne smije da bude rob društvenih navika i osobina koji je prihvatio, zarobljenik duhovne sredine u kojoj živi ili sopstvene duše.

Upravo na ovo posljednje rečeno naslanja se još jedan nivo promatranja hidžre, a to je hidžra kao selidba od neaktivnosti, nerada, ka aktivnosti, radu. Jasno je da od znanja koje se ne primjenjuje nema ni koristi. Takvo znanje je promašeno i "mrtvo". Znači, onaj ko zna nešto o Islamu dužan je prvo to znanje primijeniti u svom životu i truditi se da ga proširi i upozna je druge sa tim što god bolje i više može. I ovde je potrebna borba. Ne treba puno ni govoriti o tome koje i kakve su sve prepreke i iskušenja koja vrebaju mumina na ovom putu. Ovim se ponovo vraćamo na prvi, vanjski nivo promatranja hidžre kroz primjer ashaba. Naime kada čovjek učini hidžru od nevjerstva ka vjerovanju (islam), od neznanja (džahilijeta) ka znanju, te od neaktivnosti (nerada) ka aktivnosti (radu) na primjeni tj. življenju Islama po Kur'anu - "udžbeniku Islama", tada čovjek uistinu slijedi primjer ashaba "naroda najboljeg od svih". Onoliko koliko istrajemo u ovoj "hidžri", koliko truda i napora uložimo, toliko sami sebi utječemo na naše mjesto na ahiretu. Ovo bi bila sinteza promatranja hidžre kroz ovdje spomenute dimenzije, čime i ovaj tekst privodimo njegovom kraju.

LITERATURA:

- Besima Korkut, Prijevod Kur'ana
- Akbar Eydi, Rasprava o poslanstvu, Fondacija «Mulla Sadra», Sarajevo 2005.g.
- Akbar Eydi, Bit islama, Fondacija «Mulla Sadra», Sarajevo 2005.g.
- Kemal Baković, HIDŽRA JE JEDAN OD NAJBITNIJIH DOGAĐAJA U HISTORIJI ČOVJEČANSTVA
- dr. Jusuf Ramić, HIDŽRA U KUR'ANU, Islamska misao br. 25 1980 .god
- Kasim Hadžić: KUR'AN O MUHADŽIRIMA, Islamska misao br. 25 1980 .god
- Nezim Halilović, HUTBA O HIDŽRI U DŽAMIJI KRALJA FAHDA ,Sarajevo: 28. zu-l-hidže 1421. h. 23. mart 2001.
- Fikret Pašanović: SVEVREMENE PORUKE I TEKOVINE HIDŽRE
- *Haris Čengić: JOŠ NEŠTO O HIDŽRI, www.islam.co.ba*
- *Sevret M. Čehajić: O HIDŽRI*
- Martin Lings, Muhammed: Život vjerovjesnika islama zasnovan na najranijim izvorima, Connectum; Sarajevo, BiH; Decembar 2004.

SADRŽAJ

Uvod	03
Hidžra u Kur'anu	06
Uzroci Hidžre	07
Muhadžiri i ensarije	09
Stradanje prvih muslimana	16
Grad Jesrib i njegovi stanovnici	20
Prvi ugovor na Akabi	22
Drugi ugovor na Akabi	22
Razlozi prihvatanja islama u Jesribu	24
Reakcija Kurejšija na dogovor u Akabi	25
Širenje islama u Jesribu	26
Poslanikova hidžra	28
Dolazak u selo Kuba'	32
Poslanikova hutba	35
Dolazak u Medinu	38
Bratimljenje	41
Po(r)uke Hidžre	44
Tekovine Hidžre	47
Dimenzije Hidžre	48
LITERATURA	64